

Analýza dostupnosti zařízení péče o děti v předškolním věku

Aktualizace pro rok 2020 se zaměřením na strategie rodičů

Oddělení evaluací MPSV

Mgr. Tamara Zykanová
Mgr. Kristýna Janhubová

Verze 3, aktualizováno k 3. srpnu 2022

1	Úvod	3
2	Typy zařízení předškolní péče v České republice	4
2.1	Mateřské školy	4
2.1.1.	Povinná předškolní docházka	4
2.2	Dětské skupiny	4
2.3	Mikrojesle	5
2.4	Živnosti	5
2.5	Jesle	5
3	Metodologie	6
3.1	Rejstřík škol a školských zařízení	6
3.1.1.	Počet dětí v mateřských školách (Rejstřík škol a školských zařízení)	6
3.1.2.	Kapacita mateřských škol (Rejstřík škol a školských zařízení)	7
3.2	Počet dětí dle věku v obcích ČR (Český statistický úřad).....	7
3.3	Intenzita využívání mateřských škol	8
3.4	Podíl plně obsazených mateřských škol	8
3.5	Celková a volná kapacita mateřských škol na 100 dětí ve věku 2-6 let.....	9
3.6	Shluková analýza	9
3.7	Využití dat z Průzkumu mezi rodiči	9
4	Využívání mateřských škol v České republice	11
4.1	Základní přehled počtu dětí v mateřských školách	11
4.2	Obce bez mateřské školy.....	13
4.3	Regionální rozdíly ve využívání mateřských škol.....	14
4.3.1.	Intenzita využívání mateřských škol: děti ve věku 2 roky	14
4.3.2.	Intenzita využívání mateřských škol: děti ve věku 4 roky	15
4.3.3.	Podíl plně obsazených mateřských škol	16
4.3.4.	Kapacita mateřských škol v regionálním pohledu.....	19
5	Shluková analýza	23
5.1	Specifika jednotlivých klastrů podle Průzkumu mezi rodiči	25
6	Od jakého věku dítě navštěvuje mateřskou školu: přání, zařazení do evidence, nástup	27
6.1	Nesplnění věkové hranice dané zařízením.....	28
6.2	Důvody odkladu nástupu oproti přání rodičů	28
6.3	Péče o dítě a zkrácené úvazky	30
7	Kapacita a využívání dětských skupin v regionálním pohledu	32
8	Odhad využívané a potřebné kapacity mateřských škol pro děti ve věku do 3 let.....	35
8.1	Odhad potřebné kapacity ve vztahu k Analýze 2019	37
8.2	Barcelonské cíle.....	38
8.3	Vyčíslení Barcelonských cílů pro děti ve věku do 3 let v České republice	38
9	Závěr	40
10	Limity, doporučení a náměty na další výzkum	43
10.1	Limity	43
10.2	Doporučení a náměty na další výzkum.....	43
11	Literatura a datové zdroje	44

Seznam zkratk

ČSÚ	Český statistický úřad
DS	Dětská skupina
ESF	Evropský sociální fond
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
MS 2014+	Monitorovací systém OPZ
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
MŠ	Mateřská škola
OPZ	Operační program Zaměstnanost
P IZO	Identifikační číslo mateřské školy, konkrétní pracoviště (dále v textu také „zařízení“)
RED IZO	Identifikační číslo ředitelství mateřské školy, může sdružovat více pracovišť
SO ORP	Správní obvod obce s rozšířenou působností

1 Úvod

Předkládaný materiál s názvem *Analýza dostupnosti zařízení péče o děti v předškolním věku: aktualizace pro rok 2020* je dalším ze sady materiálů zpracovaných či zadaných v rámci Operačního programu Zaměstnanost, které se věnují detailnímu vyhodnocení dostupnosti předškolní péče v ČR, a přispívají tak k účelnému zaměření podpory OPZ, resp. budoucí podpory OPZ + v této oblasti.

Předkládaná analýza navazuje na dříve zpracované materiály, konkrétně *Analýzu dostupnosti zařízení péče o děti v předškolním věku* zpracovanou oddělením evaluací MPSV v roce 2019 a kvantitativní výběrové šetření *Průzkum mezi rodiči – strategie v oblasti předškolní péče*, který byl na základě zadání ŘO OPZ realizován externím dodavatelem v roce 2021. Cílem je nejen aktuální shrnutí využívání a obsazenosti mateřských škol na základě administrativních dat z roku 2020, ale zejména jejich hlubší interpretace, kterou umožňuje právě doplnění o informace od rodičů, které poskytl Průzkum mezi rodiči. Materiál je zaměřen převážně na mateřské školy, které zajišťují přibližně 95 % kapacit pro poskytování předškolní péče v ČR, okrajově potom na dětské skupiny. Zbývající typy zařízení jsou v systému předškolní péče zastoupeny zcela minimálně, a jsou tak zmíněny pouze v obecném přehledu typů zařízení. V analytických kapitolách ostatní typy zařízení nejsou zohledněny.

Na základě propojení administrativních dat s údaji z Průzkumu mezi rodiči se pokusíme nalézt odpovědi na řadu dílčích otázek, které analýza administrativních dat nastolila. Zajímá nás například, zda se liší postoje rodičů v regionech s nízkou účastí starších dětí v předškolním vzdělávání (např. Ústecký kraj), zda nízká účast nejmladších dětí v předškolním vzdělávání je otázkou volby či nedostatečných možností a jak se tento aspekt liší napříč regiony. Pokusíme se nalézt odpověď na otázku, zda účast nejmladších dětí v předškolním vzdělávání, tak jak ji ukazují administrativní data, je skutečná; v jakém věku rodiče své děti skutečně chtějí umístit do zařízení předškolní péče a v neposlední řadě, jak významnou roli mají pravidla pro přijímání dětí nastavená samotnými mateřskými školami.

2 Typy zařízení předškolní péče v České republice

Kapitola věnující se představení typů předškolních zařízení v ČR navazuje na informace zpracované v Analýze dostupnosti zařízení péče o děti v předškolním věku z roku 2019 (dále též Analýza 2019), kde byly jednotlivé typy zařízení detailně popsány. Vzhledem k tomu, že v této oblasti došlo pouze k dílčím změnám, je v této kapitole kladen důraz pouze na představení základních informací o jednotlivých typech zařízení a změn, ke kterým v jejich legislativním ukotvení došlo od roku 2018. Většina základních informací k jednotlivým typům zařízení je z Analýzy 2019 převzata doslovně.

V České republice jsou v současné době provozována zařízení péče o děti v předškolním věku na základě několika možných právních forem, konkrétně se jedná o mateřské školy, dětské skupiny, zařízení provozovaná na základě živnostenského oprávnění a mikrojesle.

2.1 Mateřské školy

Mateřské školy jsou zařízení zřízená podle zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále školský zákon), který mimo jiné definuje cíle tohoto vzdělávání, povinnosti zřizovatele a povinnosti a práva dětí, resp. jejich zákonných zástupců. Zákon nevyklučuje přijímání dětí mladších tří let, tyto děti ovšem na přijetí nemají právní nárok. Jejich přijetí záleží na individuálním posouzení ředitele mateřské školy a vytvoření odpovídajících podmínek pro vzdělávání dětí mladších tří let. Podle novely školského zákona č. 178/2016 Sb. mají dále mateřské školy od roku 2017 povinnost přijímat do mateřských škol zřízených obcí či svazkem obcí přednostně čtyřleté děti s trvalým pobytem v příslušném školském obvodu, od roku 2018 se potom tato povinnost vztahuje také na tříleté děti. Povinnost mateřských škol přijímat rovněž dvouleté děti byla na základě poslaneckého návrhu od roku 2020 zrušena. Od 1. 1. 2020 došlo rovněž ke změně financování mateřských škol. Zatímco dříve byly normativy přímo úměrné počtu dětí, po změně je financován potřebný počet úvazků na pracovišti. Mateřské školy jsou tak méně motivovány přijímat děti nad rámec stanovené naplněnosti.

2.1.1. Povinná předškolní docházka

Předškolní vzdělávání je nyní nepovinné pro děti ve věku do pěti let. Pro děti, které do 31. srpna daného kalendářního roku dosáhly pěti let, stanovil školský zákon (novelou zákona č. 178/2016 Sb.) od září 2017 povinnost předškolního vzdělávání. Zároveň zavedl možnost individuálního vzdělávání dětí jako alternativu plnění povinného předškolního vzdělávání v mateřské škole či vzdělávání v zahraniční škole na území České republiky, ve které ministerstvo povolilo plnění povinné školní docházky.

2.2 Dětské skupiny

Dětské skupiny jsou zařízení zřízená podle zákona č. 247/2014 Sb., zákon o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, který mimo jiné definuje podmínky, za nichž může DS vzniknout, pro koho jsou služby DS určeny, povinnosti poskytovatelů a povinnosti a práva dětí, resp. jejich zákonných zástupců. Dětské skupiny jsou určeny dětem od 6 měsíců věku do zahájení povinné školní docházky. Zřizovatelem mohou být neziskové organizace, obecní a krajské organizace, samotné obce, ministerstva a další organizační složky státu, veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce ale také firmy (podnikové dětské skupiny). Od roku 2015 bylo možné získat na vybudování a provoz dětské skupiny podporu z Evropského sociálního fondu (ESF), a to

prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost (OPZ). V první fázi mohla tuto podporu získat i zařízení provozovaná na základě živnosti. Od roku 2017 již z OPZ nemohla být podporována zařízení provozovaná na základě živnosti, část z nich se proto transformovala na dětské skupiny.

V říjnu 2021 vešla v účinnost novela zákona č. 247/2014 Sb., jejíž zásadní změnou je zavedení stabilního financování ze státního rozpočtu po ukončení podpory z Evropského sociálního fondu. Způsob financování i výše příspěvku je stanoven tak, aby provozovatelé dětských skupin měli finanční jistotu a rodiče dostupnou službu péče o děti, zejména o děti mladší tří let (konkrétně do srpna po třetích narozeninách dítěte, kdy se předpokládá možnost využívání mateřské školy). V rámci této novely došlo také ke změně dalších ustanovení uvedeného zákona; nově upravuje například standardy kvality péče, hygienické podmínky či podmínky odborné způsobilosti pečující osoby v dětské skupině.

2.3 Mikrojesle

Mikrojesle jsou pilotně provozovány od roku 2016 s cílem ověřit funkčnost tohoto konceptu. Jsou koncipovány jako veřejná služba péče o děti nabízející pravidelnou profesionální péči o děti od šesti měsíců do čtyř let v kolektivu maximálně čtyř dětí. Předepsaná odborná způsobilost pečujících osob je v oblasti pedagogické, zdravotní nebo sociální, podobně jako u dětských skupin. Tato péče o dítě je doplňkem péče rodinné, není její náhradou a odpovídá věkovým a individuálním potřebám dítěte. Od roku 2021 je služba mikrojeslí integrována do služby dětských skupin a upravena zákonem o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině, kde jsou definovány podmínky provozu dětských skupin pečujících o děti do jednoho roku věku. Děti v tomto typu zařízení pobývají v naprosté většině dobu kratší než 5 dní v týdnu.

2.4 Živnosti

Od roku 2000 umožňuje živnostenský zákon vznik zařízení péče o děti do 3 let na základě vázané živnosti „Péče o dítě do 3 let věku v denním režimu“¹. Pro poskytování služeb na základě vázané živnosti je třeba splňovat odbornou způsobilost k výkonu povolání všeobecné sestry, zdravotnického asistenta, ošetřovatele, porodní asistentky nebo záchranáře podle zvláštního právního předpisu, případně odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách podle zvláštního právního předpisu. Pro poskytování služeb na základě volné živnosti není třeba splňovat odbornou způsobilost, péči v rámci této služby je však možno poskytovat pouze dětem starším 3 let.

2.5 Jesle

Do roku 2012 bylo v ČR možné provozovat jesle jako zdravotnická zařízení podle zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu. Provozování jeslí jako zdravotnických zařízení bylo podle zákona č. 372/2011 Sb. O zdravotních službách ukončeno ke konci roku 2013.

¹ Zařízení zřízená na základě živnostenského oprávnění mohou být zřízena buď v rámci vázané živnosti „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu“ nebo volné živnosti „Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti“ (kód 72), případně volné živnosti „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“ (kód 79).

3 Metodologie

Analýza dostupnosti zařízení péče o předškolní děti je zpracována za využití více datových zdrojů. Primárně se opírá o administrativní data z Rejstříku škol a školských zařízení (konkrétně údaje o počtu zapsaných dětí podle věku a kapacitě zařízení) a z Českého statistického úřadu (údaje o počtu obyvatel v obcích dle věku). Administrativní údaje poskytují podrobné informace o intenzitě využívání zařízení předškolní péče, a to ve velkém regionálním detailu. Ze své podstaty však nemohou postihnout takové vlivy, jako jsou přání, motivace a zkušenosti rodičů, které se právě do využívání zařízení a jejich následné obsazenosti přímo promítají. Za účelem hlubší interpretace administrativních dat byla zjištění doplněna o vybrané výsledky kvantitativního šetření s názvem „Průzkum mezi rodiči – strategie v oblasti předškolní péče“ (dále také „Průzkum mezi rodiči“, či „PMR“), které pro Ministerstvo práce a sociálních věcí zpracovala v roce 2021 společnost ppm factum research s.r.o.

3.1 Rejstřík škol a školských zařízení

Údaje o všech zařízeních péče o předškolní děti, která jsou zřízena na základě školského zákona, jsou evidovány v Rejstříku škol a školských zařízení, který spravuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Mateřské školy (školská zařízení obecně) jsou evidovány pod svým unikátním identifikačním číslem. Identifikační číslo RED IZO se vztahuje k ředitelství MŠ. Pod jedním ředitelstvím může být provozována jedna, nebo více poboček. Každá pobočka má pak své vlastní identifikační číslo P IZO. V předkládané analýze byl využit seznam všech takto registrovaných zařízení k 30. září 2020, který vychází ze statistického výkazu S 1-01 o MŠ. Seznam obsahuje celou řadu statistických údajů, pro účely této analýzy nás však budou zajímat zejména:

- údaje o počtu dětí, které jsou v zařízení evidovány, dle věkových skupin (podrobnost P IZO)²
- adresa, na níž je zařízení provozováno, resp. kód obce (podrobnost P IZO)
- celková kapacita zařízení (podrobnost RED IZO)

3.1.1. Počet dětí v mateřských školách (Rejstřík škol a školských zařízení)

Vymezení věkových skupin, se kterými rejstřík pracuje, odpovídá začátku a konci školního roku, dohromady se tedy sledují děti, které by dle zákona měly zahájit školní docházku ve stejný školní rok, tj. jsou narozené od 1. září do 31. srpna následujícího roku. Výjimku tvoří děti mladší tří let, které jsou sledovány ve 3 skupinách:

- a) Děti narozené v období od 1. září do 31. prosince;
do MŠ sice nastoupily jako dvouleté, ale 3. narozeniny oslaví během prvních čtyř měsíců po začátku školního roku. Tyto děti budou v analýze označovány jako „starší dvouleté“.
- b) Děti narozené od 1. ledna do 31. srpna;
do MŠ nastoupily jako dvouleté a třetí narozeniny oslaví až ve druhé polovině školního roku. Tyto děti budou dále označovány jako „mladší dvouleté“.

² P IZO: identifikační číslo konkrétního pracoviště MŠ, RED IZO: identifikační číslo ředitelství MŠ, může sdružovat více pracovišť

- c) Částečně mimo tento princip mohou do MŠ rovněž nastoupit děti, kterým budou 2 roky v září bezprostředně po nástupu do MŠ. Těchto dětí bylo v celé republice zapsáno pouze 255 a v analýze s nimi více nepracujeme.

V analýze jsou sledovány všechny děti uvedené v rejstříku, bez ohledu na to, zda jsou zapsány v běžných nebo speciálních třídách.

Analýza čerpá z Rejstříku škol a školských zařízení počty dětí evidovaných v MŠ ve vymezených věkových skupinách. Za předpokladu stability nástupů podle věku v čase a zanedbání odchodů z MŠ lze odhadnout, že počet dětí v určitém věku se skládá z kumulativního počtu nástupů v nižších věkových skupinách, jinými slovy počet nových nástupů v určitém věku (např. 4 roky) odpovídá rozdílu počtu dětí evidovaných v tomto věku (4 roky) a počtu dětí evidovaných v nižším věku (3 roky). Uvedená úvaha je nezbytná pro možnost porovnání dat s údaji z Průzkumu mezi rodiči, který poskytuje přímo informaci o věku, ve kterém byly děti do MŠ zapsány.

3.1.2. Kapacita mateřských škol (Rejstřík škol a školských zařízení)

Kapacita mateřských škol se v Rejstříku eviduje na úrovni RED IZO. Pobočky mateřských škol, které spadají pod jedno RED IZO, však mohou být provozovány v různých obcích, nebo dokonce různých SO ORP, okresech či krajích, viz tabulka 1. Údaj o kapacitě pak referuje k situaci napříč regiony. Pro detailní regionální vyhodnocení kapacity je tedy třeba tyto údaje odhadnout na úrovni P IZO, která se vždy vztahuje ke konkrétní obci. Z celkového počtu 5 314 ředitelství RED IZO (6 699 poboček P IZO) bylo potřeba kapacitu odhadnout a převést na úroveň P IZO u 87 z nich; odpovídá těm, u kterých jsou pobočky v rámci jednoho RED IZO v různých obcích. Kapacita jednotlivých P IZO v rámci RED IZO byla stanovena tak, aby odpovídala podílu dětí z RED IZO, které konkrétní pobočka P IZO navštěvují. Jedná se o zjednodušující přístup, který má své limity (pobočky v rámci jednoho RED IZO mohou mít odlišný charakter, např. stavebně technické parametry budovy, zaměření MŠ (speciální třídy, logopedické třídy), poptávka po službách v dané lokalitě apod.). Vzhledem k malému počtu zařízení, jichž se tento problém týká, se však domníváme, že uvedené limity nemají vliv na srovnávací analýzu kapacit mateřských škol na úrovni obcí, resp. SO ORP, okresů a krajů.

Tabulka 1: Regionální příslušnost poboček MŠ (P IZO) ve vztahu k ředitelství MŠ (RED IZO)

	Počet zařízení	
	RED IZO	P IZO
Jedno RED IZO odpovídá jednomu P IZO	4 390	4 390
Jedno RED IZO sdružuje více P IZO, z toho	924	2 309
- Všechna P IZO v jedné obci	837	2 093
- Všechna P IZO v jednom SO ORP v různých obcích	57	143
- Všechna P IZO v jednom okrese v různých SO ORP	9	21
- Všechna P IZO v jednom kraji v různých okresech	9	23
- P IZO v různých krajích	12	29
Celkem	5 314	6 699

Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ

3.2 Počet dětí dle věku v obcích ČR (Český statistický úřad)

V rámci analýzy byly dále využity údaje Českého statistického úřadu, konkrétně informace o počtu obyvatel podle věku v obcích ČR k 31. prosinci v letech 2019 a 2020.

U obcí nad 1000 obyvatel jsou data dostupná po jednotkách věku. Vzhledem k tomu, že u obcí s méně než 1000 obyvateli jsou data dostupná po pětiletých věkových skupinách, byly pro tyto malé obce údaje za jednoleté věkové skupiny odhadnuty z pětiletých věkových skupin. Pro účely odhadu

byly použity podíly obyvatel v jednoletých věkových skupinách v okrese, do něž daná obec spadá. Uvedená metoda tedy reflektuje regionální rozdíly v podílu dětí dle jednotek věku a zároveň eliminuje vyšší variabilitu velikosti populačních ročníků u nejmenších obcí.

Vzhledem k tomu, že věk dětí ve školských zařízeních se eviduje podle vymezení školního roku, tedy vždy od 1. září do 31. srpna následujícího roku, bylo potřeba dle tohoto vymezení upravit i počet dětí v populaci, který se naopak eviduje podle kalendářního roku. Zároveň bylo potřeba tyto počty odhadnout pro datum 30. září 2020.

Kohorta dětí spadajících do jednoho školního roku, např. děti narozené v období 1. 9. 2016 až 31. 8. 2017, je zde počítána jako součet 1/3 počtu dětí ve věku 4 roky (odpovídá roku narození 2016) a 2/3 počtu dětí ve věku 3 roky (rok narození 2017)³. Pro výpočet velikosti kohorty k 30. 9. 2020 byly pro každou kohortu odhadnutou v rámci prvního kroku použity údaje z 31. 12. 2019 a 31. 12. 2020, které byly dále interpolovány právě k datu 30.9.2020⁴.

Za využití výše uvedených kroků byly odhadnuty počty dětí odpovídající vymezení školního roku v příslušných jednotkách věku, a to k datu 30. září 2020.

3.3 Intenzita využívání mateřských škol

V této studii byla intenzita využívání MŠ v konkrétním věku definována jako počet dětí v daném věku, které jsou v MŠ zapsány, na 1000 dětí z populace daného věku. Údaj z Rejstříku je vztažen k údaji o populaci z ČSÚ. Nejmenší možnou regionální jednotkou, na které je možné tento ukazatel spočítat, je obec. Hodnoty na úrovni obce jsou však velmi variabilní, zatížené místní dojížděnkou a spádovostí, a nemají tak vyšší vypovídací hodnotu. V analýze tedy pracujeme s intenzitou využívání MŠ na úrovni SO ORP, případně okresů a krajů, kde jsou již tyto vlivy do značné míry eliminovány. Údaj je vždy uváděn ve formátu „počet/1000 dětí“.

3.4 Podíl plně obsazených mateřských škol

Obsazenost mateřské školy můžeme definovat jako vztah mezi její celkovou rejstříkovou kapacitou a počtem dětí, které v ní jsou evidovány. Určuje, kolik procent míst v MŠ je obsazených a kolik jich zbývá volných. Ukazatel dobře funguje pro vyhodnocení situace v jedné konkrétní MŠ, pro sledování situace v obci, nebo určitém regionu je však příliš náchylný na případná specifika jednotlivých MŠ, a stává se tak málo robustní⁵. Z uvedeného důvodu jsme pro vyhodnocení situace v regionu nesledovali podíl obsazených míst, ale podíl plně obsazených MŠ, který je méně ovlivněn případnými specifiky jednotlivých MŠ, a je tak více robustní.

Za plně obsazenou MŠ považujeme takovou, která je obsazena alespoň z 98 %. Hranice 98 % byla zvolena arbitrárně. Vzhledem k tomu, že celková kapacita zařízení nemusí vždy odpovídat reálným možnostem zařízení, zároveň je v případě některých zařízení odhadnuta z celkové kapacity více zařízení (RED IZO, viz výše), je třeba počítat s tím, že podíl plně obsazených MŠ je v některých případech podhodnocen.

³ Pro vyšší přesnost odhadu byly pro každý věk použity podíly narozených dle kalendářních měsíců, resp. jejich součet v měsících I-VIII a v měsících IX-XII v příslušných letech.

⁴ Konkrétně byl údaj spočítán jako součet hodnoty z roku 2019 a ¼ rozdílu hodnot let 2019 a 2020.

⁵ Pro příklad, obec provozuje 5 MŠ, z nichž jedna je určena pro děti se speciálními potřebami, 4 MŠ s běžnými třídami jsou obsazeny na 100 %, MŠ pro děti se speciálními potřebami je obsazena na 40 %. Celková obsazenost všech mateřských škol v obci je potom 88 %.

3.5 Celková a volná kapacita mateřských škol na 100 dětí ve věku 2-6 let

Pro potřeby srovnávací analýzy kapacit mateřských škol na úrovni regionů jsme zavedli ukazatele celková, resp. volná kapacita mateřských škol na 100 dětí ve věku 2-6 let. Ukazatel vypovídá o tom, jaký je počet všech, resp. volných míst v mateřských školách na 100 dětí ve věku 2-6 let, a to vždy v rámci sledované regionální úrovně. Údaj je uváděn buď jako „celková kapacita na 100 dětí ve věku 2-6 let“, nebo jako „volná kapacita na 100 dětí ve věku 2-6 let“.

3.6 Evidence dětských skupin

Údaje o dětských skupinách, místa jejich provozu a dostupné kapacity jsou souhrnně uvedeny v Evidenci dětských skupin, kterou spravuje MPSV. Na rozdíl od evidence mateřských škol evidence dětských skupin neposkytuje informace o počtu dětí, které o vstup do dětské skupiny usilovaly (tj. přihlášené, přijaté, odmítnuté). Evidence poskytování státního příspěvku od roku 2022 obsahuje údaje o dětech, které dětskou skupinu reálně navštěvují, včetně věkové struktury těchto dětí v okamžiku podpisu smlouvy s provozovatelem DS. Informace je však dostupná pouze pro děti, na které je žádán státní příspěvek. Doplňující informace jsou získávány formou odhadu, který vychází z evaluačních šetření a je průběžně aktualizován. V příslušné kapitole je uveden počet dětských skupin k 30. září 2020.

3.7 Shluková analýza

Cílem využití shlukové analýzy v této studii bylo vytvořit na úrovni okresů několik homogenních skupin (dále také „shluků“ či „klastřů“) tak, aby si okresy uvnitř každé skupiny byly ve sledovaných proměnných podobné. Pro tyto potřeby byla zvolena metoda nehierarchického shlukování za využití Euklidovských vzdáleností. Na základě vyhodnocení administrativních dat byly do shlukové analýzy zvoleny proměnné, které se ukázaly jako ty, v nichž se okresy nejvíce odlišují. Konkrétně byla použita intenzita využívání MŠ ve věku 2 roky, intenzita využívání MŠ ve věku 4 roky a obsazenost MŠ. Vzhledem k tomu, že rozložení hodnot sledovaných proměnných, jejich průměr a rozptyl se liší, byly použity hodnoty normované pomocí Z-score. Cílem bylo sjednotit hladinu, na které se hodnoty proměnných pohybují, aby rozdíly hodnot s nižším rozptylem nebyly podhodnocené a opačně. Shluková analýza byla zpracována v programu STATA.

3.8 Využití dat z Průzkumu mezi rodiči

Průzkum mezi rodiči je kvantitativní dotazníkové šetření, které v roce 2021 realizovala společnost ppm factum research, s.r.o. na základě zadání Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Cílem šetření bylo získat od rodičů dětí v předškolním věku (konkrétně ve věku 1,5 až 5 let) podrobné informace o jejich postojích, strategiích a možnostech týkajících se právě rodinné a institucionální péče o tyto děti. Průzkum mezi rodiči byl nad rámec reprezentativního vzorku pro celou republiku, který čítal 1 000 odpovědí, realizován ve čtyřech specifických lokalitách, které byly dle výsledků Analýzy 2019 v otázce využívání zařízení předškolní péče velmi specifické. Jednalo se o malé odlehlé obce (A), Středočeský kraj (B), Ústecký kraj (C) a velká města s nízkou nezaměstnaností (konkrétně Praha, Plzeň a Brno), (D). I přesto, že vzorek 1 000 respondentů je dostatečně velký na to, aby poskytl věrohodné závěry pro celou ČR a dílčí skupiny respondentů, není již dostatečně velký na to, aby takové informace poskytl pro specifické lokality A-D. Z tohoto důvodu byl pro PMR zvolen princip navýšených vzorků, tzv. boostů. Pro každou z lokalit A-D byl vzorek respondentů navýšen nad rámec základního vzorku z reprezentativního počtu pro ČR tak, aby celkový počet dosahoval hodnoty 400 dotázaných. PMR výsledně poskytl celkem 2 020 odpovědí, které jsou rozděleny do 5 skupin (viz tabulka 2).

Tabulka 2: Počet odpovědí v základním reprezentativním a doplňkových vzorcích Průzkumu mezi rodiči

Lokalita	Velikost vzorku
Reprezentativní za ČR	1 000
velká města s nízkou nezaměstnaností (konkrétně Praha, Plzeň a Brno)	402
Středočeský kraj	412
Ústecký kraj	411
odlehle obce do 1000 obyvatel	413
Celkem	2 020 ⁶

Zdroj: PMR (MPSV)

Při čtení textu je třeba mít na paměti, že specifické lokality nepokrývají celou republiku, nejsou skladebné, mohou se překrývat a jejich průměr neodpovídá průměru za ČR.

V rámci PMR byly zjišťovány odpovědi na celou řadu otázek, od délky rodičovské dovolené, faktory, které její délku ovlivňují, přes dostupnost zařízení péče o předškolní děti, preferované důvody výběru konkrétního zařízení, preferovaný a skutečný nástup dítěte do MŠ, postoje rodičů i nejbližšího okolí k péči o děti apod⁷.

V předkládané analýze byly z Průzkumu mezi rodiči využity především informace vztahující se k nástupu dítěte do MŠ a dále k důvodům, které právě věk nástupu do MŠ ovlivňovaly. V této souvislosti jsme využili zejména následující otázky:

1. V jakém věku si rodiče přáli, aby dítě nastoupilo do MŠ.
2. V jakém věku bylo dítě do MŠ zapsáno.

Zde je třeba upozornit na to, že se nejedná o věk, ve kterém dítě přišlo k zápisu (ten bývá zpravidla na jaře před nástupem do MŠ), ale o věk, od kterého dítě bylo vedeno v evidenci MŠ jako přijaté k docházce, tj. obvykle, ne však nutně, k začátku školního roku. Aby nedocházelo k mylné interpretaci, je v textu většinou používán pojem „začátek evidence v MŠ“ nebo „zařazení do evidence MŠ“.

3. V jakém věku dítě do MŠ skutečně nastoupilo.

⁶ Vzhledem k tomu, že některé odpovědi mohly být součástí více vzorků, součet odpovědí nedopovídá.

⁷ Souhrnné výsledky PMR jsou k dispozici v závěrečné zprávě „Průzkum mezi rodiči – strategie v oblasti předškolní péče“, publikované v listopadu 2021, zveřejněné na www.esfcr.cz.

4 Využívání mateřských škol v České republice

Počet a věková struktura dětí, které jsou v MŠ evidovány, jsou ovlivněny několika faktory. Počet narozených dětí a míra migrace spolu s pravidly pro nástup do mateřské školy, povinnou předškolní docházkou a závazným věkem pro zahájení povinné školní docházky vymezují maximální počet dětí, kterých se možnost navštěvování MŠ týká. Kapacita mateřských škol, využívání alternativních způsobů péče o děti (dětské skupiny, soukromé MŠ, chůvy apod.) a v neposlední řadě postoje a strategie rodičů v oblasti předškolní péče pak mají přímý vliv na to, kolik dětí daného věku je nakonec v mateřských školách zapsáno a kolik jich MŠ skutečně navštěvuje. Zásadní vliv na rozhodování rodičů má také nastavení a délka rodičovského příspěvku a ochrana práce u zaměstnavatele.

Právě preference rodičů ovlivněné též společenskými normami stojí dle zjištění řady sociologických studií za tím, že výhradní rodičovská péče o děti do tří let je dosud nejčastěji voleným modelem. Zájem o výhradní rodičovskou péči pak od tří let věku dítěte klesá (Höhne, 2017; Kuchařová 2012). Shodné výsledky dává rovněž Průzkum mezi rodiči, podle něž rodičovskou dovolenou v délce tří let čerpá více než 80 % rodičů (více k délce rodičovské dovolené z PMR je uvedeno v kapitole 8 „Odhad využívané a potřebné kapacity mateřských škol pro děti ve věku do 3 let“). Možnost čerpat rodičovskou dovolenou až do tří let věku dítěte je tedy plně v souladu s těmito postoji. Jak bylo vedeno již v Analýze 2019, preference rodičů v této otázce korelují s nastavením rodičovského příspěvku. Na druhou stranu v návaznosti na zavedení flexibilního čerpání rodičovského příspěvku lze pozorovat vyšší zájem o dřívější a pozvolnější návrat na trh práce. Zároveň s tím roste poptávka po flexibilních formách práce (např. Pertold-Gebicka, 2018).

Na základě propojení administrativních dat s údaji z Průzkumu mezi rodiči se pokusíme nalézt odpověď na to, zda tyto postoje nejsou spíše než preferovanou délkou výhradní rodičovské péče důsledkem ostatních okolností, zejména nedostatku místně a finančně dostupných zařízení a nízké nabídky zkrácených úvazků.

4.1 Základní přehled počtu dětí v mateřských školách

Ve sledovaném období (k 30. září 2020) bylo v ČR celkem v provozu 6 699 mateřských škol, v nichž bylo celkem 16 526 tříd (z toho 15 853 běžných a 673 speciálních) a zapsáno do nich bylo 357 598 dětí (z toho 350 864 v běžných třídách a 6 734 ve třídách speciálních). Do mateřských škol mohou být umístovány děti ve věku od dvou let do zahájení povinné školní docházky, a tomu odpovídá i věkové rozpětí dětí, které byly k uvedenému datu v mateřských školách zapsány. Samotné počty dětí v jednotlivých věkových skupinách jsou uvedeny v tabulce 3.

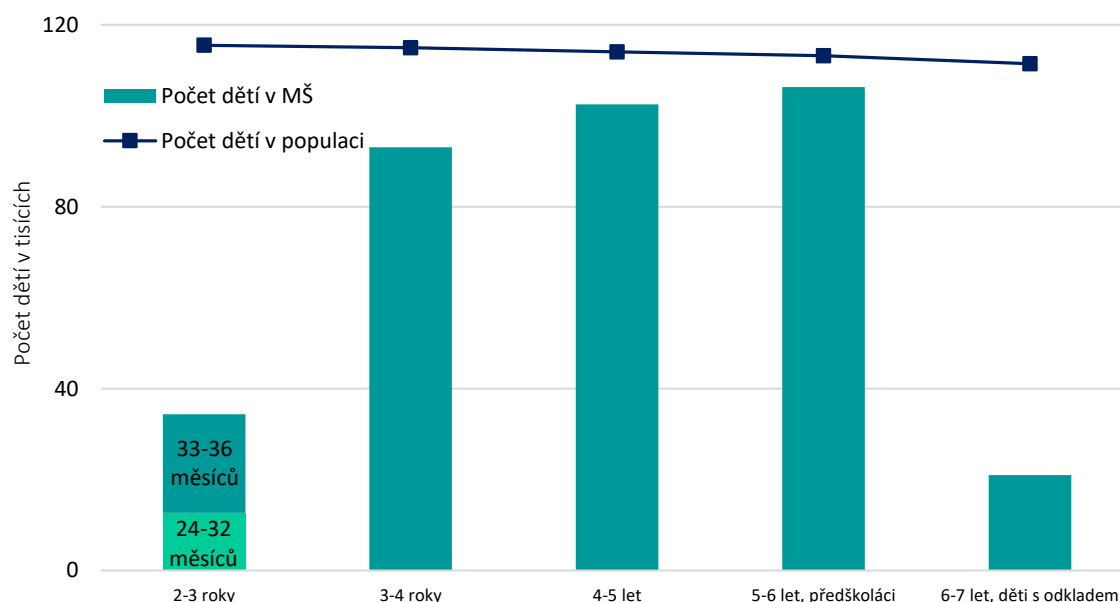
V souladu se závěry, které byly uvedeny v Analýze 2019 stále platí, že vývoj porodnosti, spolu s úmrtností a migračním saldem má na úrovni celé ČR zcela minimální vliv na věkovou strukturu dětí navštěvujících MŠ. Zatímco počet dětí v ČR se s rostoucím věkem nepatrně snižuje, počet dětí v MŠ naopak s rostoucím věkem výrazně roste, graf 1. Uvedené hodnoty platí obecně pro celou ČR, nicméně nezohledňují aspekty, ve kterých se regiony ČR liší. Předpokládáme, že klíčový vliv na počet dětí v mateřských školách a jejich věkové složení v regionech mají spolu s vnitrostátní migrací další faktory, jako jsou pravidla přijímání dětí, kapacita zařízení a osobní preference rodičů.

Tabulka 3: Přehled počtu dětí v mateřských školách podle věkových skupin, v letech 2020 a 2018

Datum narození	Věk dítěte k 30.9.	Počet dětí v MŠ	
		2020	2018
1.9.2018 – 30.9.2018	1 rok a 11 měsíců až 2 roky	255	650
1.1.2018 – 31.8.2018	2 roky až 2 roky a 8 měsíců	12 667	19 412
1.9.2017 – 31.12.2017	2 roky a 8 měsíců až 3 roky	21 664	25 312
1.9.2016 – 31.8.2017	3 až 4 roky	93 075	93 051
1.9.2015 – 31.8.2016	4 roky až 5 let	102 494	99 863
1.9.2014 – 31.8.2015	5 až 6 let, předškoláci	106 305	104 755
1.9.2013 – 31.8.2014	6 až 7 let, děti s odkladem	20 973	20 601
31.8.2013 a dříve	Děti starší 7 let, více než jednoroční odklad	165	132
Děti v MŠ celkem ⁸		357 598	363 776
Děti ve věku 2-6 let v populaci ⁹		570 330	558 133
Podíl dětí v MŠ ¹⁰		62,7 %	65,2 %

Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

Graf 1: Počet dětí v mateřských školách podle věku, školní rok 2020/2021



Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

Jak je zřejmé z grafu 1 i tabulek 3 a 4, počet i podíl dětí zapsaných do MŠ se s rostoucím věkem zvyšuje. K nejvyššímu nárůstu dochází ve věku 3 let, což, jak bylo uvedeno výše, odpovídá věku, který je v České republice většinou rodičů považován za optimální pro ukončení rodičovské dovolené (Höhne, 2017; Kuchařová 2012, výsledky PMR). Zároveň se jedná o věk, od kterého mají děti na místo v MŠ právní nárok a mnoho zařízení je na tuto věkovou hranici organizačně adaptováno¹¹. Ve věku 2 roky je do MŠ zapsáno průměrně 297 dětí z 1000. Stejně jako se v tomto nízkém věku dítě dynamicky vyvíjí, mění se i intenzita využívání zařízení. Zatímco z mladších dvouletých je do MŠ zapsáno 166/1000 dětí, u starších dvouletých to je již více než každé druhé,

⁸ Údaj k 30. září daného roku. Jsou zde zahrnuty všechny děti evidované v rejstříku MŠ, tedy i děti mladší dvou let a děti s odkladem, starší 6 let.

⁹ Údaj k 31. prosinci daného roku

¹⁰ Výpočet pro rok 2020 odpovídá metodologii stanovené v kapitole 3.2, počty dětí v MŠ i počty dětí v populaci se vztahují k 30.9.2020. V případě roku 2018 se počty dětí v MŠ vztahují k 30.9.2018 a počty dětí v populaci k 31.12.2018. Populační bilance mezi zářím a prosincem roku 2018 je pro účely rámcového srovnání podílů v letech 2018 a 2020 zanedbána.

¹¹ Dle novelizace Školského zákona č. 561/2004 Sb. a Vyhlášky o předškolním vzdělávání 14/2005 Sb. je zařízení poskytující vzdělávání dětem mladším tří let povinno splnit specifické podmínky v oblasti hygieny, bezpečnosti, personálního zajištění a psychosociální a vzdělávací, např. zajistit uskladnění hraček, které nejsou vhodné pro děti do 3 let, zvýšený pedagogický dozor při pobytu dětí mimo areál MŠ apod.

konkrétně 570/1000 dětí. Mezi tříletými dětmi je do MŠ zapsáno více než 800/1000 dětí, u čtyřletých je to již téměř 900/1000 dětí a u pětiletých dětí, tedy předškoláků, kteří mají docházku do MŠ povinou, to je 939/1000 dětí.

Tabulka 4: Počet dětí v MŠ na 1000 dětí daného věku (věk k 31.8. daného roku), roky 2020 a 2018

	2 roky	3 roky	4 roky	5 let
Rok 2020	297	809	899	939
Rok 2018	369	828	898	955
Index 2020/2018	80 %	98 %	100 %	98 %

Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

Porovnáme-li uvedené hodnoty s daty z roku 2018 (viz Analýza 2019), vidíme pokles zejména u dvouletých dětí, kterých bylo v roce 2020 v porovnání s rokem 2018 do MŠ zapsáno o 20 % méně (297/1000 oproti 369/1000). V ostatních věcích byl podíl zapsaných srovnatelný s rokem 2018 (tabulka 4). Zejména v případě dvouletých dětí, které do MŠ teprve začínají chodit, mohla mít na rozhodnutí o zahájení institucionální péče významný vliv právě probíhající epidemie nemoci Covid-19 a z ní vyplývající nejistota týkající se fungování zařízení a s tím související možnosti pracovat. Toto stanovisko bylo zmiňováno v Průzkumu mezi rodiči. Zároveň nižší podíl dvouletých dětí v MŠ v roce 2020 může být důsledkem změněného způsobu financování, se kterým souvisí nižší motivace zařízení přijímat děti nad rámec stanovené naplněnosti (viz kapitola 2.1).

4.2 Obce bez mateřské školy

V České republice je celkem 6 258¹² obcí a v 2 831 z nich není provozována žádná mateřská škola. Kromě deseti výjimek se jedná o obce do 1 000 obyvatel, 95 % z nich je dokonce v kategorii do 500 obyvatel. Zaměříme-li se pouze na děti ve věku 2-6 let, pak nejčastěji žijí v obci, ve které není provozována MŠ, děti z Vysočiny, dále Jihočeského, Plzeňského, Pardubického, Středočeského a Královéhradeckého kraje (mezi 10 a 15 %). V ostatních krajích dosahuje podíl dětí žijících v obci bez MŠ nejvýše 6 %. S výjimkou kraje Hl. m. Praha, který je současně obcí, je nejnižší podíl dětí v obcích bez MŠ v kraji Moravskoslezském, konkrétně 1,2 % dětí (tabulka 5). Rozmístění obcí bez MŠ je znázorněno také v mapě 5.

Tabulka 5: Podíl obyvatel žijících v obci bez MŠ, kraje ČR, v %

	obyvatelstvo celkem	děti ve věku 2-6 let
Hlavní město Praha	0 %	0 %
Středočeský	11 %	10 %
Jihočeský	12 %	12 %
Plzeňský	11 %	11 %
Karlovarský	6 %	6 %
Ústecký	5 %	5 %
Liberecký	5 %	5 %
Královéhradecký	9 %	10 %
Pardubický	10 %	11 %
Kraj Vysočina	15 %	15 %
Jihomoravský	4 %	5 %
Olomoucký	5 %	5 %
Zlínský	4 %	4 %
Moravskoslezský	1 %	1 %
Česká republika	6 %	6 %

Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

¹² Údaj platný k 1.1.2020

4.3 Regionální rozdíly ve využívání mateřských škol

Pro porovnání regionů jsme se zaměřili na proměnné, které odráží základní strategie rodičů a kapacitu zařízení, a pro využívání MŠ jsou tedy určující. Za tyto proměnné považujeme:

a) Intenzita využívání MŠ u dětí ve věku 2 let

Umístění dítěte mladšího 3 let do zařízení znamená prolomení psychologické hranice 3 let, do kterých by dle silně zakořeněného názoru mnohých rodičů i některých odborníků mělo dítě zůstat v péči rodiny. Zejména u nejmladších dětí je však možnost umístit dítě do MŠ závislá také na volné kapacitě a zavedené praxi, zda zařízení děti mladší 3 let přijímá či nikoliv.

b) Intenzita využívání MŠ u dětí ve věku 4 roky

Vzhledem k tomu, že od pátého roku je předškolní docházka již povinná, představuje věk 4 roky poslední věk, ve kterém umístění do MŠ závisí na postojích rodičů.

c) Podíl plně obsazených MŠ

Obsazenost MŠ je klíčová pro možnost rodičů umístit dítě do zařízení. Nedostatečná kapacita je problémem zejména v případě nejmladších dětí, a má tak zásadní vliv na možnosti rodičů v oblasti zajištění péče o děti a jejich návrat na pracovní trh.

Vzhledem k nedostatku informací o meziobecní dojízdě nebudou regionální rozdíly ve využívání MŠ zpracovány na úrovni obcí, ale na úrovni SO ORP, které častěji fungují jako kompaktní celek, a lze u nich tedy předpokládat nižší meziregionální dojízdě. Obdobný přístup byl zvolen také v Analýze z roku 2019.

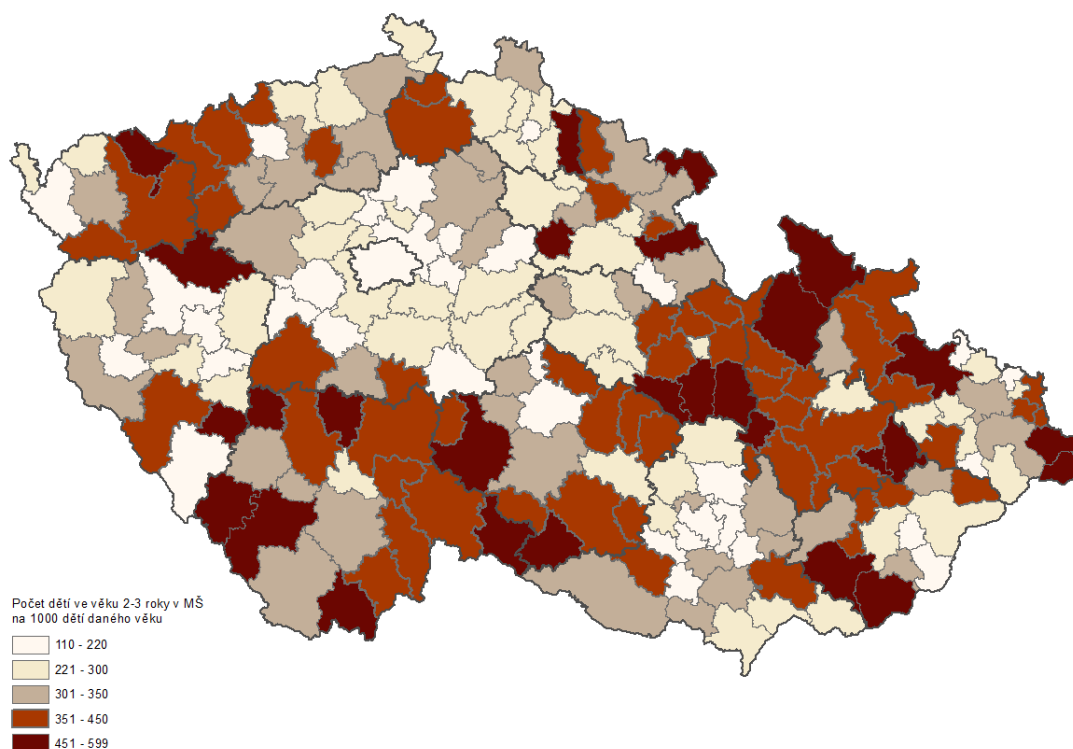
4.3.1. Intenzita využívání mateřských škol: děti ve věku 2 roky

Míra využívání mateřské školy dětmi ve věku 2 let závisí na jedné straně na vůli rodičů umístit dítě mladší 3 let do zařízení a na druhé na volné kapacitě a zavedené praxi, zda zařízení děti mladší 3 let přijímá, či nikoliv. Platí, že mateřské školy s limitovanou kapacitou přednostně přijímají starší děti, a tomu odpovídají i nízké podíly v nich zapsaných dvouletých dětí. V regionech, v nichž je kapacita MŠ dostatečná, mohou nízké podíly dvouletých dětí navštěvujících MŠ svědčit spíše o nižší ochotě rodičů umísťovat takto malé děti do zařízení.

Na úrovni celé České republiky navštěvuje mateřskou školu 297/1000 dvouletých dětí. Čím nižší věk, tím vyšší jsou rozdíly mezi jednotlivými regiony a v případě dvouletých dětí se podíly dětí navštěvujících MŠ v regionech SO ORP pohybují od 110 do 600/1000 dětí. Na krajské úrovni je nejnižší podíl v Hl. m. Praha (217/1000 dětí) a dále v krajích Jihomoravském, Plzeňském, Středočeském a Libereckém (234-285/1000 dětí). Jedná se tedy o bohaté regiony, zejména velká města a jejich bližší i vzdálenější okolí. Situace jednotlivých SO ORP v těchto krajích přesto není stejná, zpravidla se zde odlišují SO ORP blíže regionálnímu centru, v nichž jsou podíly dvouletých dětí v MŠ ještě nižší. Specifická situace je v SO ORP Frenštát pod Radhoštěm v Moravskoslezském kraji, který s hodnotou 110/1000 dvouletých dětí v MŠ dosahuje zcela nejnižší hodnoty (mapa 1).

Nejvyšší podíl dvouletých dětí v MŠ je naopak v krajích Olomouckém a Jihočeském (408, resp. 386/1000 dětí). V ostatních krajích se podíl dvouletých dětí v MŠ pohybuje od 295 do 360/1000 dětí. Rovněž v těchto krajích se situace jednotlivých SO ORP uvnitř kraje liší, a i zde lze vyzorovat, že vyšších hodnot obvykle dosahují SO ORP na hranicích kraje (mapa 1).

Mapa 1: Počet dětí ve věku 2 let (24-35 měsíců) v MŠ na 1000 dětí daného věku



Zdroj: *Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ*

4.3.2. Intenzita využívání mateřských škol: děti ve věku 4 roky

Věk 4 let je věkem, ve kterém již nebývá problém s umístěním dítěte do MŠ z kapacitních důvodů. Zároveň, vzhledem k povinnému předškolnímu vzdělávání od 5 let, představuje poslední věk, ve kterém umístění do MŠ závisí zejména na vůli rodičů. Intenzita využívání MŠ v tomto věku tedy reflektuje konečnou ochotu rodičů využívat MŠ.

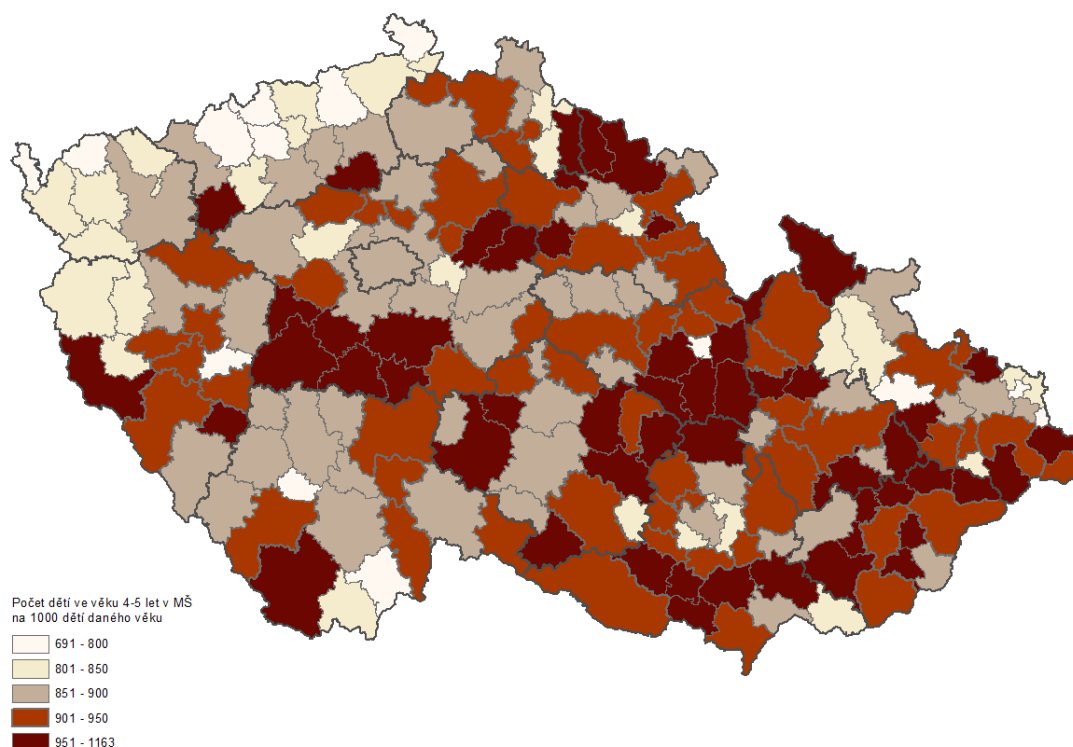
Na úrovni celé České republiky navštěvuje mateřskou školu 9 dětí z 10 ve věku 4 let (899/1000 dětí). Variabilita hodnot mezi jednotlivými SO ORP je nižší než v případě dvouletých dětí, hodnoty se pohybují od přibližně 700 do 1160/1000 dětí¹³. Podíváme-li se na regionální rozložení podílů čtyřletých dětí v MŠ, je tato struktura zcela odlišná než v případě dvouletých dětí. Nejnižších a nejvyšších hodnot dosahují jiné regiony.

Nejnižších hodnot dosahují Karlovarský a Ústecký kraj (818, resp. 819/1000 dětí). Při detailním pohledu je zřejmé, že nízké podíly čtyřletých dětí v MŠ se týkají všech SO ORP Karlovarského kraje a příhraničních SO ORP Ústeckého kraje. Na Karlovarský kraj dále navazují s velmi nízkými hodnotami také SO ORP Tachov a Stříbro z Plzeňského kraje, které tak dokončují souvislý pás příhraničních regionů s nízkými podíly čtyřletých dětí v MŠ vinoucí se od Rumburského výběžku směrem na jihozápad až do Plzeňského kraje. Kromě těchto příhraničních regionů je vyšší koncentrace SO ORP s nízkými podíly čtyřletých dětí také v Moravskoslezském kraji, zejména na Bruntálsku a Karvinsku. Nad rámec výše uvedeného se nízké podíly čtyřletých dětí vyskytují i v dalších jednotkách SO ORP napříč republikou, jejich rozmístění je však bez zjevného trendu. U ostatních krajů se podíly čtyřletých dětí v MŠ pohybují od přibližně 880 do 950/1000 dětí, nejvyšší hodnoty jsou pak v krajích Vysočina, Zlínský a Olomoucký (od 949 do 943/1000 dětí), mapa 2.

¹³ Hodnoty vyšší než 1000/1000 dětí značí, že region je spádový, tedy, že MŠ zde navštěvuje více dětí, než je v regionu hlášeno.

V rozložení nejvyšších i nejnižších podílů čtyřletých dětí v MŠ nelze vypočítat další pravidelnosti a nejvýrazněji se tak jeví systematicky nízké podíly v příhraničních oblastech transformačních regionů.

Mapa 2: Počet dětí ve věku 4 let (48-59 měsíců) v MŠ na 1000 dětí daného věku



Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

4.3.3. Podíl plně obsazených mateřských škol

V následující kapitole jsou vyhodnoceny regionální rozdíly v obsazenosti mateřských škol. Konkrétně zde sledujeme, jaký podíl mateřských škol v regionu je plně obsazen. Definice ukazatele plně obsazených MŠ je detailně popsána v kapitole 3.4 „Podíl plně obsazených MŠ“.

Z celkového počtu 6 699 mateřských škol provozovaných v ČR je plně obsazených 1 400, tedy 21 %. Nejvyšší podíl plně obsazených MŠ je ve Středočeském kraji (41 %), i zde jsou však mezi jednotlivými SO ORP velké rozdíly. S výjimkou SO ORP Kutná Hora a Kolín, které dosahují jedněch z nejvyšších hodnot v rámci v ČR (podíl plně obsazených MŠ je 68 %, resp. 60 %) lze zobecnit, že největší problém s vysokou obsazeností MŠ mají SO ORP v blízkosti Prahy, konkrétně Beroun, Kralupy nad Vltavou, Neratovice, Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, Český Brod, Lysá nad Labem, Černošice a Říčany (podíl plně obsazených MŠ od 66 do 43 %). Menší problém s obsazeností MŠ pak mají SO ORP na hranicích Středočeského kraje, např. SO ORP Poděbrady, Čáslav, Rakovník, Mělník, Votice a Vlašim (podíl plně obsazených MŠ od 17 do 29 %). Je však třeba si uvědomit, že i tyto hodnoty, které jsou v rámci Středočeského kraje nízké, jsou v kontextu celé ČR průměrné. Zcela ojedinělá je pro Středočeský kraj situace v SO ORP Sedlčany, kde podíl plně obsazených MŠ tvoří pouhých 6 %.

Po Středočeském kraji následuje s velkým odstupem kraj Hlavní město Praha (29 %). Přibližně průměru ČR dosahují kraje Liberecký, Jihomoravský, Plzeňský, Jihočeský a Zlínský (22-18 %). I zde je však vidět, že SO ORP pokrývající velká města (Plzeň, Brno, Liberec) a v případě Brna také jeho bezprostřední okolí, dosahují vyšších hodnot než SO ORP, která jsou v rámci krajů okrajová.

Ve zbývajících krajích, konkrétně v Karlovarském, Ústeckém, Královéhradeckém, Pardubickém, Kraji Vysočina, Olomouckém a Moravskoslezském potom dosahuje podíl plně obsazených MŠ nanejvýš 15 %. Ze 14 SO ORP v ČR, ve kterých mají všechny MŠ volnou kapacitu (nejsou plně obsazené dle zde používané definice) jich 12 leží právě v těchto krajích¹⁴. Zcela ojediněle se zde vyskytují SO ORP s vysokými podíly plně obsazených MŠ. Konkrétně se jedná o SO ORP Kostelec nad Orlicí (44 %) a Nový Bydžov (42 %) v Královéhradeckém kraji, Polička (43 %) v Pardubickém kraji a Frýdlant nad Ostravicí (35 %) v Moravskoslezském kraji.

Obsazenost mateřských škol v krajích je souhrnně uvedena v tabulce 6. Regionální struktura obsazenosti MŠ je také znázorněna v mapě 3. Z mapy 4 je potom dobře patrná nižší obsazenost MŠ směrem k hranicím kraje zejména u Středočeského kraje.

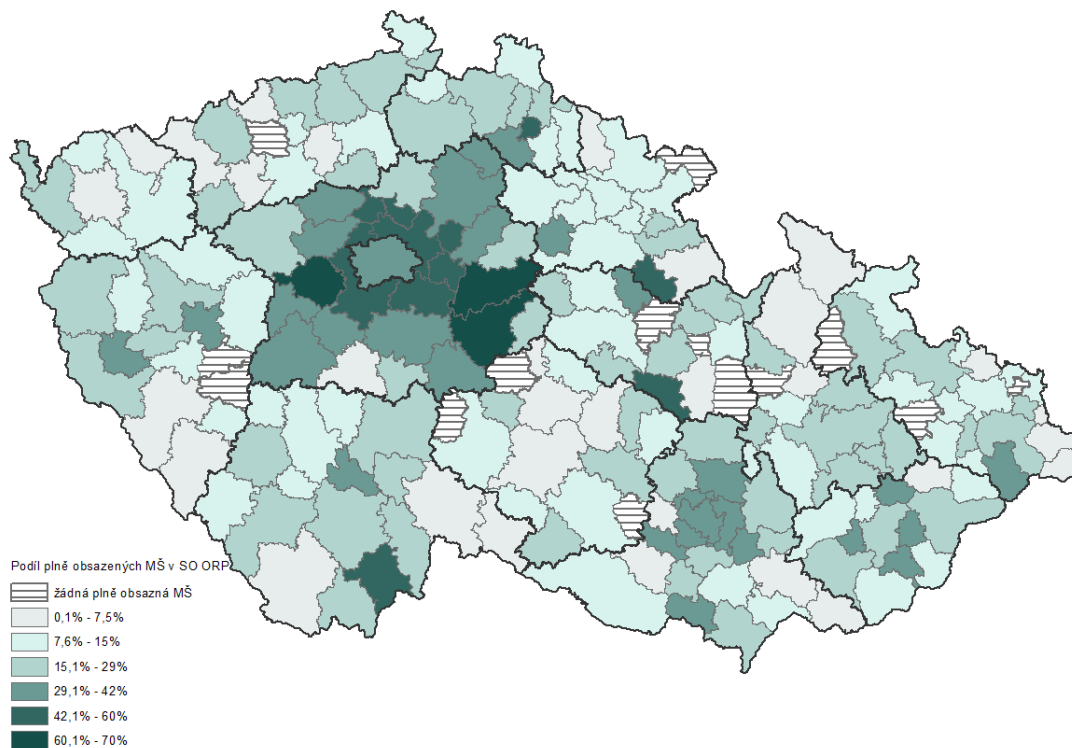
Tabulka 6: Podíl plně obsazených MŠ, průměrná obsazenost MŠ, podíl dětí v obcích s plně obsazenými MŠ, kraje ČR

	Podíl plně obsazených MŠ	Průměrná obsazenost MŠ	Podíl dětí v obcích s plně obsazenými MŠ
Hlavní město Praha	29 %	89 %	0 %
Středočeský	41 %	93 %	23 %
Jihočeský	19 %	85 %	9 %
Plzeňský	20 %	87 %	5 %
Karlovarský	10 %	80 %	2 %
Ústecký	14 %	85 %	4 %
Liberecký	22 %	87 %	5 %
Královéhradecký	13 %	85 %	7 %
Pardubický	15 %	87 %	6 %
Kraj Vysočina	9 %	84 %	5 %
Jihomoravský	22 %	88 %	9 %
Olomoucký	15 %	84 %	7 %
Zlínský	18 %	86 %	9 %
Moravskoslezský	13 %	85 %	5 %
Celkem	21 %	87 %	8 %

Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

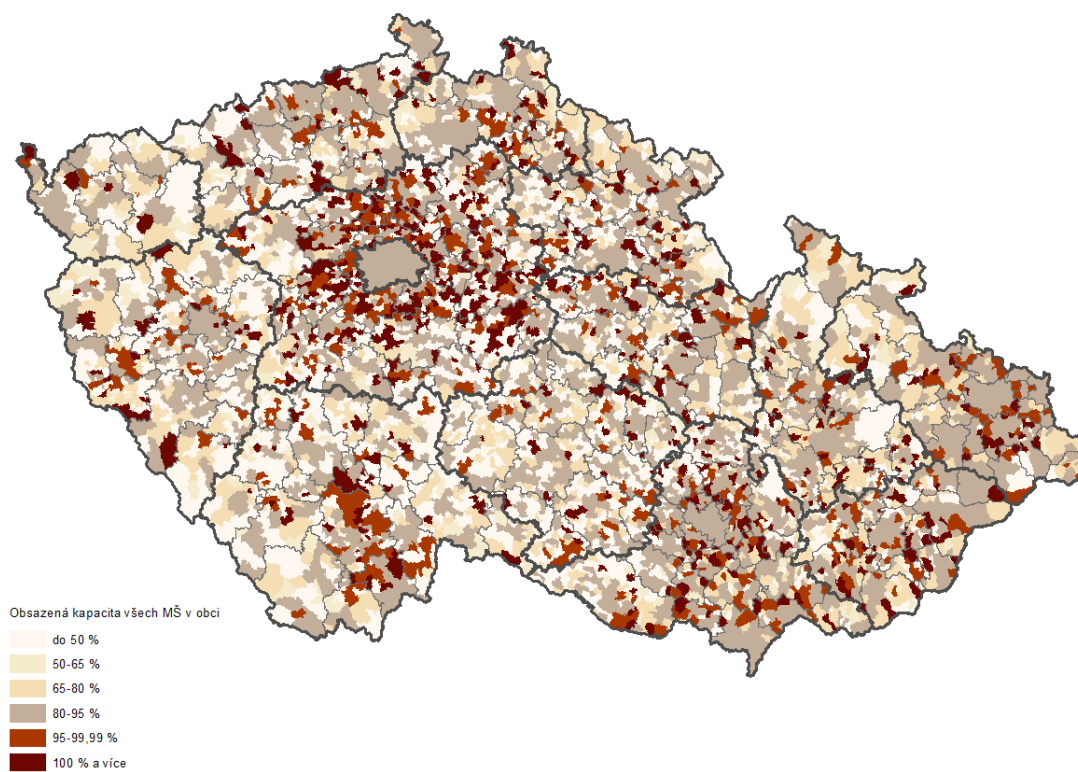
¹⁴ Zbývajících dvě SO ORP s volnou kapacitou MŠ jsou v Plzeňském kraji.

Mapa 3: Podíl plně obsazených MŠ v rámci SO ORP



Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

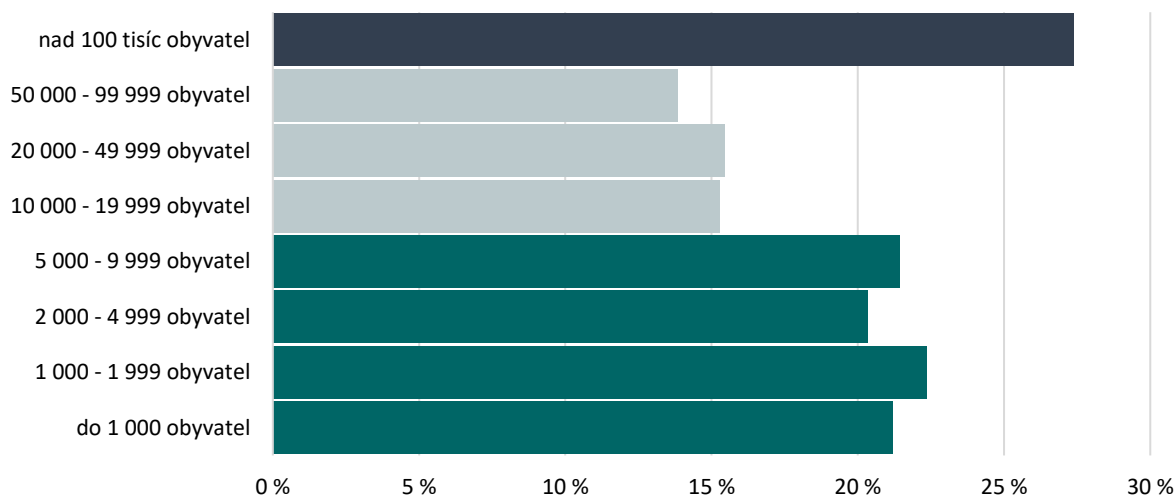
Mapa 4: Podíl obsazených míst ze všech MŠ v obci



Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

Z hlediska velikosti obce je nejvíce plně obsazených MŠ v obcích nad 100 tisíc obyvatel (27 %). Následují obce do 10 tisíc obyvatel, kde se v jednotlivých kategoriích podíl plně obsazených MŠ pohybuje od 20 do 22 %. Nejnižší podíl plně obsazených MŠ, kolem 15 %, je potom ve středně velkých obcích (kategorie 10-20 tisíc ob., 20-50 tisíc ob. a 50-100 tisíc ob.), viz graf 2.

Graf 2: Podíl plně obsazených MŠ, podle velikosti obce, v %



Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

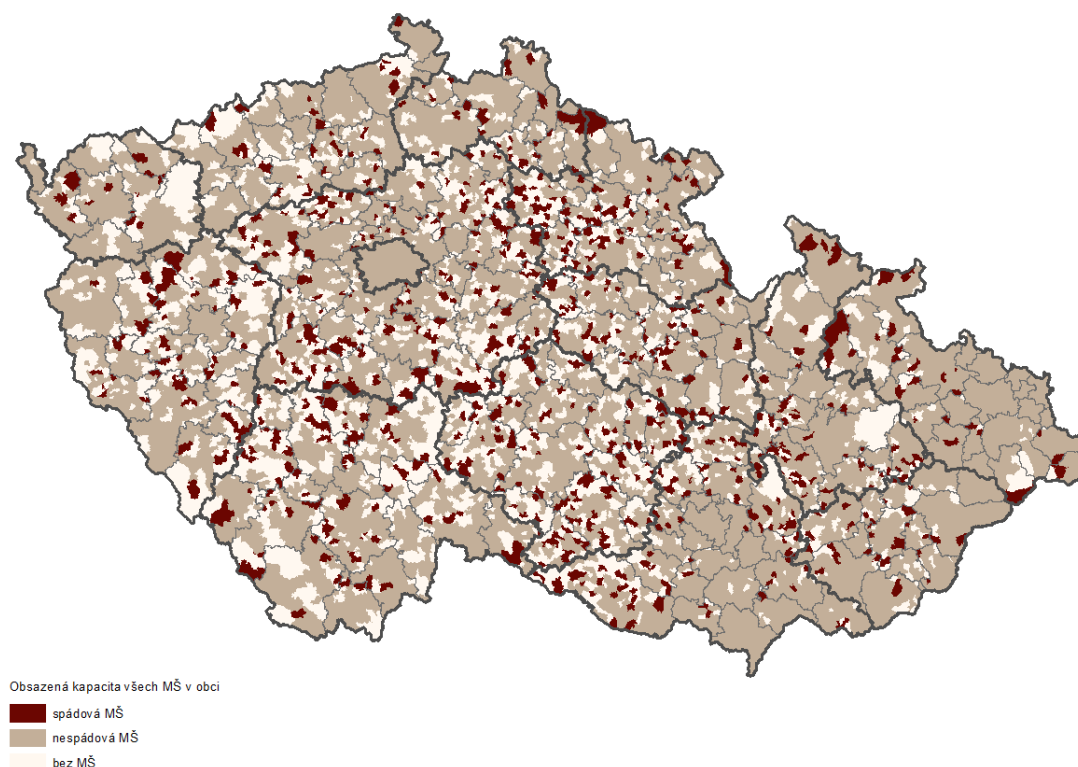
Na základě dat se ukazuje, že ve většině případů platí, že čím mladší obyvatelstvo v obci žije, tím vyšší je podíl plně obsazených MŠ, konkrétně v obcích s indexem stáří¹⁵ pod 60 % přesahuje podíl plně obsazených MŠ 40 %, naopak v obcích, kde je index stáří nad 140 %, dosahuje podíl plně obsazených MŠ max 15 %.

4.3.4. Kapacita mateřských škol v regionálním pohledu

Pro doplnění celkového pohledu na oblast obsazenosti mateřských škol jsme se podívali také na to, jaká je celková a volná kapacita tohoto typu zařízení v ČR. Vzhledem k tomu, že téměř v polovině obcí v ČR není provozována žádná MŠ (jedná se zpravidla o velmi malé obce), slouží mnoho MŠ jako spádových nejen pro své obyvatele, ale také pro okolní obce. Mapa 5 zobrazuje obce ČR podle toho, zda v nich je, či není provozována MŠ. Nad rámec této informace jsou zvýrazněny obce, v nichž jsou provozovány MŠ s vyšší kapacitou, než je celkový počet dětí ve věku 2-6 let, které v obci žijí, a jsou tedy pro tyto účely považovány za „spádové“. Z mapy 5 je zřejmé, že tyto „spádové“ obce jsou obvykle v blízkosti obcí, v nichž žádná MŠ není. Jinými slovy, uvnitř shluků obcí bez MŠ, případně na jejich okrajích (v mapě jsou znázorněny jako bílé oblasti), jsou obvykle přítomny „spádové“ obce. Vzhledem k tomu, že MŠ nikdy nenavštěvují úplně všechny děti ve věku 2-6 let žijící v obci, slouží přirozeně jako spádové i některé další obce, v nichž je kapacita nižší než počet dětí v obci žijících. „Spádové“ obce tvoří přibližně třetinu všech obcí do 1000 obyvatel, v nichž je provozována MŠ.

¹⁵ Index stáří uvádí počet osob starších 65 let na 100 osob ve věku 0-14 let. Čím vyšší hodnota indexu, tím starší populace.

Mapa 5: Obce dle „spádovosti“ MŠ



Zdroj: *Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ*

Pro vyhodnocení dostupné kapacity MŠ jsme se zaměřili na úroveň SO ORP a vztah celkové/volné kapacity a počtu dětí ve věku 2-6 let. Nejnižší celková kapacita mateřských škol je v krajích Hl. m. Praha a Středočeském (65, resp. 66 míst na 100 dětí ve věku 2-6 let) a dále v krajích Ústeckém, Jihomoravském a Plzeňském (69, 70 a 71 míst). Uvedené dokládá i vizuální znázornění (mapa 6), z něhož je rovněž patrné, že nejnižší celková kapacita se vyskytuje zejména ve velkých městech a jejich bezprostředním okolí. Při srovnání údajů o celkové kapacitě s údaji o volné kapacitě se pak v případě Prahy, Středočeského, Plzeňského a Jihomoravského kraje nízká celková kapacita odráží i na nízké volné kapacitě (7-12 volných míst); jinými slovy, celkový počet míst v MŠ je podprůměrný a většina z nich je obsazená (tabulka 6 a mapa 7). Odlišná je oproti tomu situace v Ústeckém kraji, v němž jsou počty volných míst nadprůměrné (16 volných míst), a to i přes celkově nízkou kapacitu mateřských škol (69 míst).

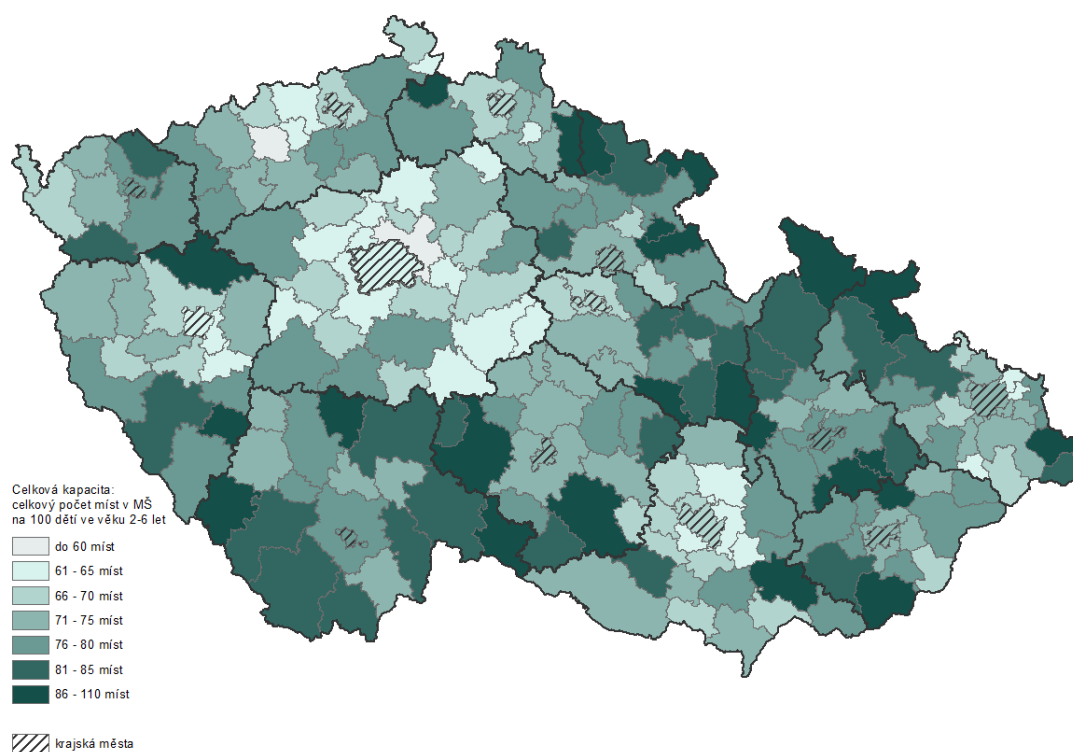
Na základě dat ČSÚ se zdá, že jedním z důležitých faktorů, který ovlivňuje celkovou, resp. volnou kapacitu MŠ, může být populační pohyb (migrace a přirozený přírůstek, resp. úbytek obyvatel), který na úrovni regionů SO ORP za posledních 5 let dosahuje hodnot -7 až +13 %. V deseti regionech SO ORP s nejvyššími hodnotami populačního přírůstku (6 až 13 %) jsou v průměru v mateřských školách volná 4 místa na 100 dětí ve věku 2-6 let, mezi deseti regiony SO ORP s nejvyšším populačním úbytkem (-3 až -7 %) je v průměru 18 volných míst na 100 dětí ve věku 2-6 let.

Tabulka 7: Celková, volná a obsazená kapacita MŠ v krajích ČR, počet míst na 100 dětí ve věku 2-6 let

	Kapacita na 100 dětí ve věku 2-6 let		
	Celková	Volná	Obsazená
Hlavní město Praha	64,6	10,5	54,1
Středočeský	66,4	7,2	59,2
Jihočeský	78,4	14,2	64,3
Plzeňský	70,9	12,5	58,5
Karlovarský	75,5	20,0	55,5
Ústecký	69,2	16,3	52,9
Liberecký	73,1	13,5	59,7
Královéhradecký	76,4	14,0	62,4
Pardubický	75,6	13,2	62,3
Kraj Vysočina	78,2	14,9	63,3
Jihomoravský	70,1	11,5	58,6
Olomoucký	82,7	17,5	65,2
Zlínský	78,5	14,0	64,5
Moravskoslezský	74,7	14,7	60,0
Celkem	72,2	12,9	59,2

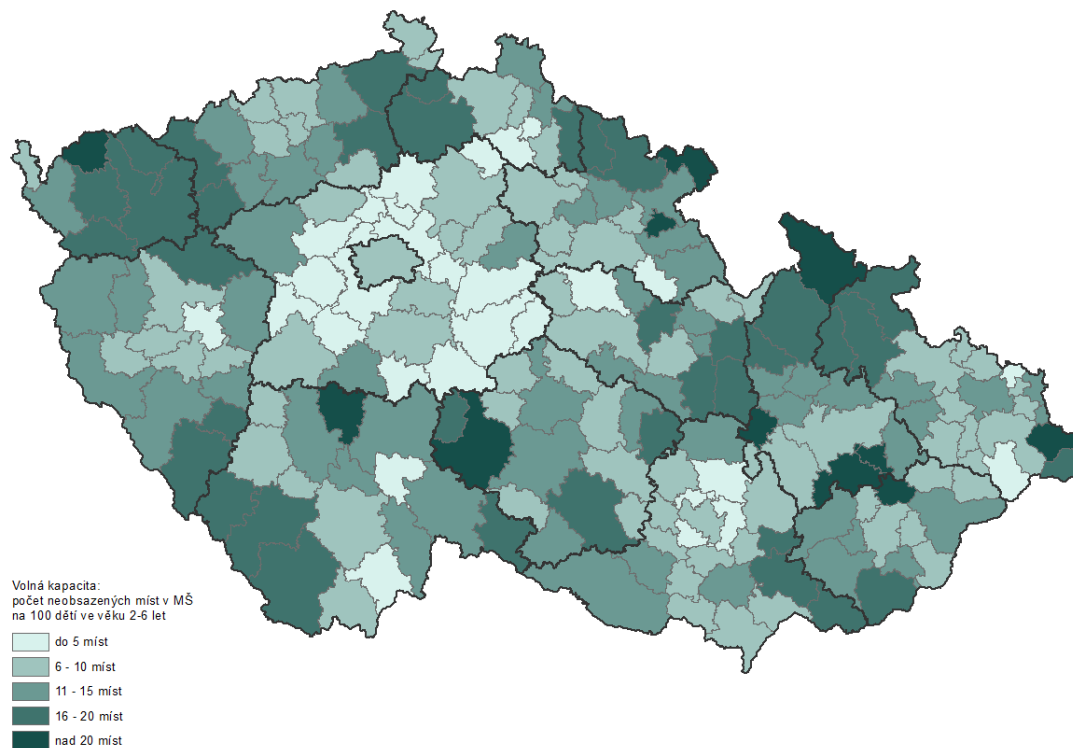
Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

Mapa 6: Celková kapacita MŠ dle SO ORP, počet míst na 100 dětí ve věku 2-6 let



Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

Mapa 7: Volná kapacita MŠ dle SO ORP, počet míst na 100 dětí ve věku 2-6 let



Zdroj: *Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ*

5 Shluková analýza

Výše byly v regionálním pohledu vyhodnoceny 3 proměnné, z nichž každá reprezentuje jiný aspekt využívání mateřských škol. Vyšší intenzita využívání MŠ u dětí ve věku 2 roky značí ochotu rodičů umístit dítě do zařízení předškolní péče ještě před třetími narozeninami a prolomení jisté psychologické hranice, která je v českém prostředí stále silně zakotvena (Höhne, 2017; Kuchařová 2012). Zároveň podává určitou informaci o dostupné kapacitě, protože vyšší hodnoty ukazatele jsou přímo podmíněny dostatečnou kapacitou míst v mateřských školách v regionu. Nízká intenzita využívání MŠ u dětí ve věku 4 roky naopak svědčí o celkově nižší ochotě využívat předškolní zařízení, a to i ve věku, kdy je navštěvování MŠ již běžné. Může nasvědčovat i tomu, že rodiče nemají potřebu, umístit dítě do zařízení, např. z důvodu, že nejsou zapojeni na trhu práce. Podíl plně obsazených MŠ nám potom poskytuje určitý obrázek o tom, jak velký je v regionu problém obsazených MŠ, nebo naopak zda je zde dostatečný podíl MŠ s volnou kapacitou.

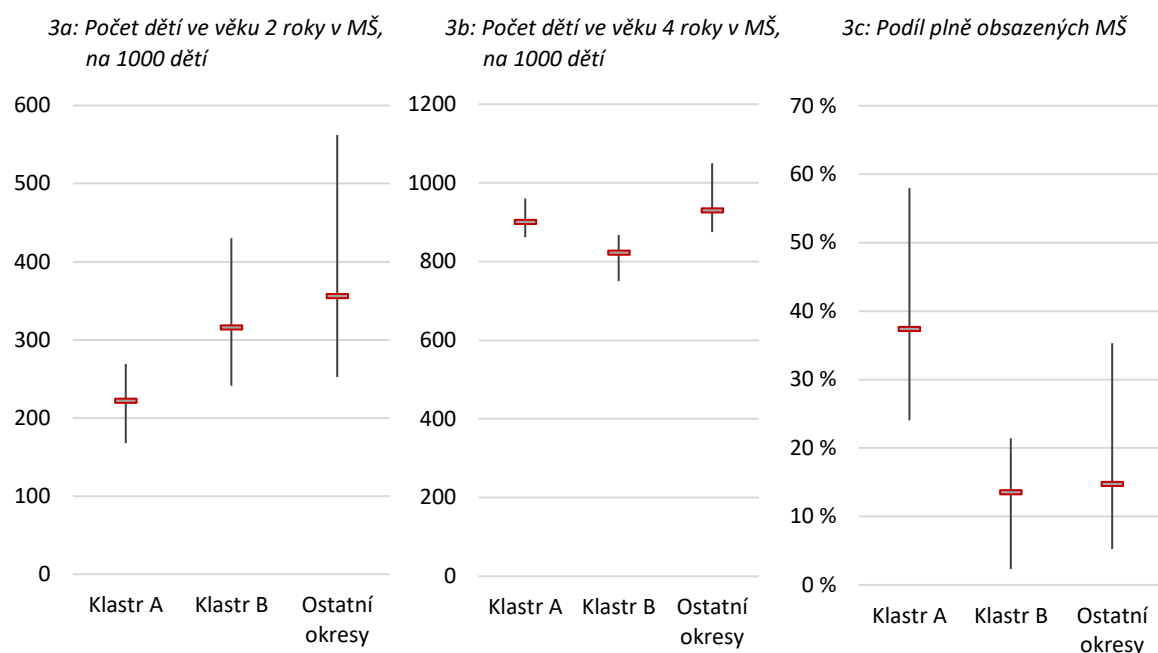
Analýza jednotlivých proměnných ukázala na jejich regionální specifika. Pro ucelenější vhled jsme se v dalším kroku podívali na to, jak vypadá regionální struktura, když se tyto proměnné analyzují současně. Takový přístup umožňuje například shluková analýza, která porovnává podobnost sledovaných jednotek v kombinaci více proměnných. V tomto případě jsme sledovali podobnost okresů v proměnných intenzita využívání MŠ ve věku dvou let, intenzita využívání MŠ ve věku 4 roky a podíl plně obsazených MŠ. Přestože předcházející části analýzy byly zpracovány v detailu za SO ORP, v případě shlukové analýzy byla zvolena úroveň okresů, a to z důvodu vyšší robustnosti získaných výsledků. Nastavení a parametry shlukové analýzy jsou detailně popsány v kapitole metodologie 3.6 „Shluková analýza“.

Oproti předpokladu, kdy jsme očekávali jasné vymezení 4-5 homogenních oblastí, se prostřednictvím shlukové analýzy ukázalo, že většinu okresů nelze na základě sledovaných parametrů jednoznačně rozčlenit do logických homogenních skupin. Jejich přiřazení do konkrétní skupiny závisí na příliš drobných detailech, a takové vymezení tedy není dostatečně robustní. Nestabilita získaných výsledků se projevila při sebemenších obměnách vstupních parametrů shlukové analýzy (úprava váhy vstupních proměnných, jejich podrobnost, počet klastrů apod.). I přes tyto limity se však jednoznačně vydefinovaly 2 specifické oblasti, které ve všech variantách shlukové analýzy zůstávaly stabilní.

První specifická oblast (dále také Klastř A, viz mapa 8) je charakteristická velmi vysokým podílem plně obsazených MŠ, podprůměrnou intenzitou využívání MŠ u dvouletých dětí a průměrnou intenzitou využívání MŠ u čtyřletých dětí, viz grafy 3a-c. Zahrnuje především velká města s nízkou nezaměstnaností a jejich okolí. Konkrétně sem patří Hlavní město Praha a většina okresů Středočeského kraje (vyjma od Prahy vzdálenější Příbrami, Rakovníku a Mladé Boleslavi), okres Plzeň-město, okresy Brno-město, Brno-venkov a Blansko v Jihomoravském kraji a dále okresy Liberec a Jablonec nad Nisou v Libereckém kraji.

Druhá oblast, která je v porovnání se zbývajícími regiony České republiky specifická (Klastř B, viz mapa 8), se vyznačuje kombinací nízkého podílu plně obsazených MŠ, průměrnou až spíše podprůměrnou intenzitou využívání MŠ u dvouletých dětí a velmi nízkou intenzitou využívání MŠ u čtyřletých dětí, viz grafy 3a-c. Patří sem příhraniční okresy Ústeckého kraje, Karlovarský kraj, Tachov v Plzeňském kraji a okresy Bruntál, Karviná a Ostrava-město v Moravskoslezském kraji. Jedná se tedy výhradně o okresy ležící na hranicích České republiky, které se vyznačují vysokou mírou nezaměstnanosti. S výjimkou okresu Tachov leží v krajích, které procházejí ekonomickou transformací. Dále sem patří okresy Strakonice a Pardubice.

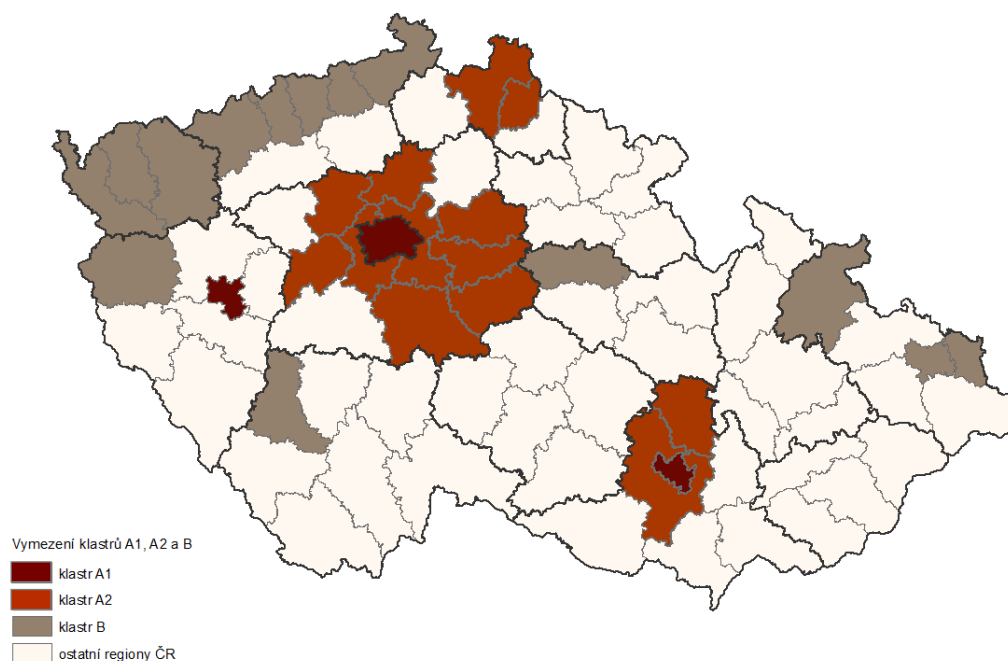
Grafy 3a-c: Rozpětí hodnot s vyznačením průměru pro skupinu okresů v Klastru A, Klastru B a ostatních okresů ČR



Zdroj: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

V další fázi jsme se na specifické klastry podívali optikou toho, jaké strategie v oblasti péče o předškolní děti mají přímo rodiče. Pro porovnání jsme použili data z Průzkumu mezi rodiči (dále PMR). Jak bude detailně rozebráno níže, při bližším pohledu na postoje či možnosti rodičů v klastru A, tak jak nám ukazují data z PMR, je zcela zřejmé, že ačkoliv se tento klastr na základě administrativních dat jeví jako poměrně homogenní celek, jsou zde v otázce postojů rodičů značné rozdíly mezi velkými městy a ostatními okresy, které povětšinou leží v bezprostředním okolí velkých měst. Proto jsme tento klastr dále rozdělili na klastr A1 – velká města (Praha, Plzeň, Brno) a A2 – okolí velkých měst (mapa 8).

Mapa 8: Vymezení klastrů A1, A2 a B na základě shlukové analýzy



Zdroj: *Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ*

5.1 Specifika jednotlivých klastrů podle průzkumu mezi rodiči

Podíváme-li se na věk dětí, ve kterém byly zařazeny do evidence MŠ nebo jejich rodiče předpokládají zařazení do evidence MŠ, pak začátek evidence ve věku 2 roky sledujeme podle očekávání nejméně často ve velkých městech a jejich okolí (klastry A1 a A2, shodně 23 %). V příhraničních oblastech transformačních regionů (klastr B) je těchto dětí 29 %, přičemž průměr celé ČR je 27 %. Uvedené hodnoty jsou znázorněny v grafu 4, věku 2 roky odpovídá kategorie „méně než 3 roky“. Skutečnost, že dítě začalo být evidováno v MŠ v mnoha případech neznamená, že do MŠ skutečně nastoupilo. Jedná se o velmi častý jev, který se týká až poloviny nejmenších dětí. Více je tato problematika rozebrána v kapitole 6.

Významnou charakteristikou, jíž se klastr B (příhraniční oblasti transformačních regionů) odlišuje od ostatních regionů ČR, je nízký podíl čtyřletých dětí v MŠ. V datech by se tento jev měl projevit vyšším podílem dětí, u nichž rodiče plánují začátek zápisu do MŠ až po pátých narozeninách, nebo jej nemají v úmyslu vůbec¹⁶. Vzhledem k povinnému předškolnímu vzdělávání by těchto dětí mělo být velmi málo. Výsledky PMR ukazují, že podíl dětí, které jsou/budou zařazeny do evidence MŠ až po pátých narozeninách, je v ČR celkově velmi nízký; pouze 2 % (z administrativních dat vyplývá cca 6 %). Data ukazují, že v případě klastru B (příhraniční oblasti transformačních regionů) je tato hodnota nepatrně vyšší, konkrétně 2,3 %, oproti tomu v klastrech A1 (velká města) a A2 (okolí velkých měst) dosahuje hodnoty 1,3 % (viz graf 4). Vzhledem k celkově nízké intenzitě jevu však nejsou i přes poměrně velký vzorek tyto rozdíly statisticky významné.

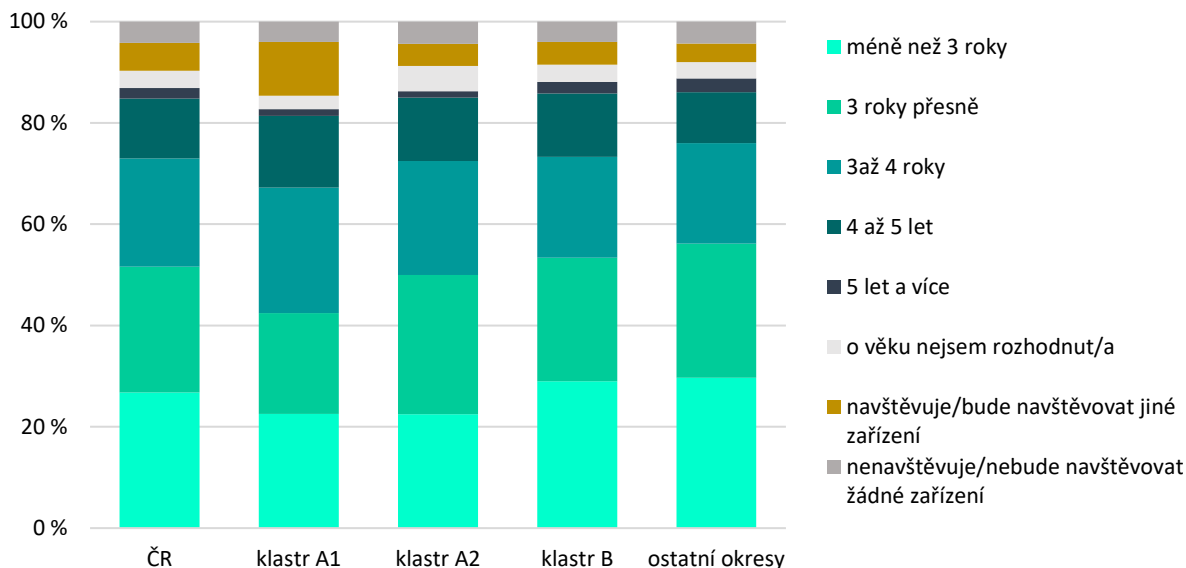
Podíl dětí, které do státní MŠ nebudou chodit vůbec¹⁷ (kategorie „nenavštěvuje žádné...“ a „navštěvuje jiné...“), je v klastrech A2 (okolí velkých měst) a B (příhraniční oblasti transformačních

¹⁶ Princip odhadu počtu nástupů z počtu evidovaných dětí je vysvětlen v kapitole 3.1.1. „Počet dětí v mateřských školách (Rejstřík škol a školských zařízení)“.

¹⁷ Povinnou předškolní docházku si děti mohou splnit i v soukromé či církevní MŠ.

regionů) na úrovni celostátního průměru (9 %, průměr ČR 10 %). Za pozornost však stojí situace ve velkých městech (klastr A1), kde státní mateřskou školu nenavštěvuje ani nebude navštěvovat celých 15 % dětí, což je dáno zejména vysokým podílem dětí, které budou navštěvovat jiný typ zařízení, než je MŠ (11 % oproti 6 % průměr ČR). Výsledky nepotvrzují, že by děti, které nenavštěvují ani nebudou navštěvovat jiné zařízení, byly častěji v péči jiné osoby, např. placené chůvy.

Graf 4: Struktura dětí podle věku začátku evidence v MŠ (vč. předpokládaného) ve vymezených klastrech, v %



ČR: N = 1000, klastr A1: N = 226, klastr A2: N = 160, klastr B: N = 176, ostatní okresy: N = 438

Klastr A1: velká města, Klastr A2: okolí velkých měst, Klastr B: zejména příhraniční oblasti transformačních regionů

Zdroj: Průzkum mezi rodiči (MPSV)

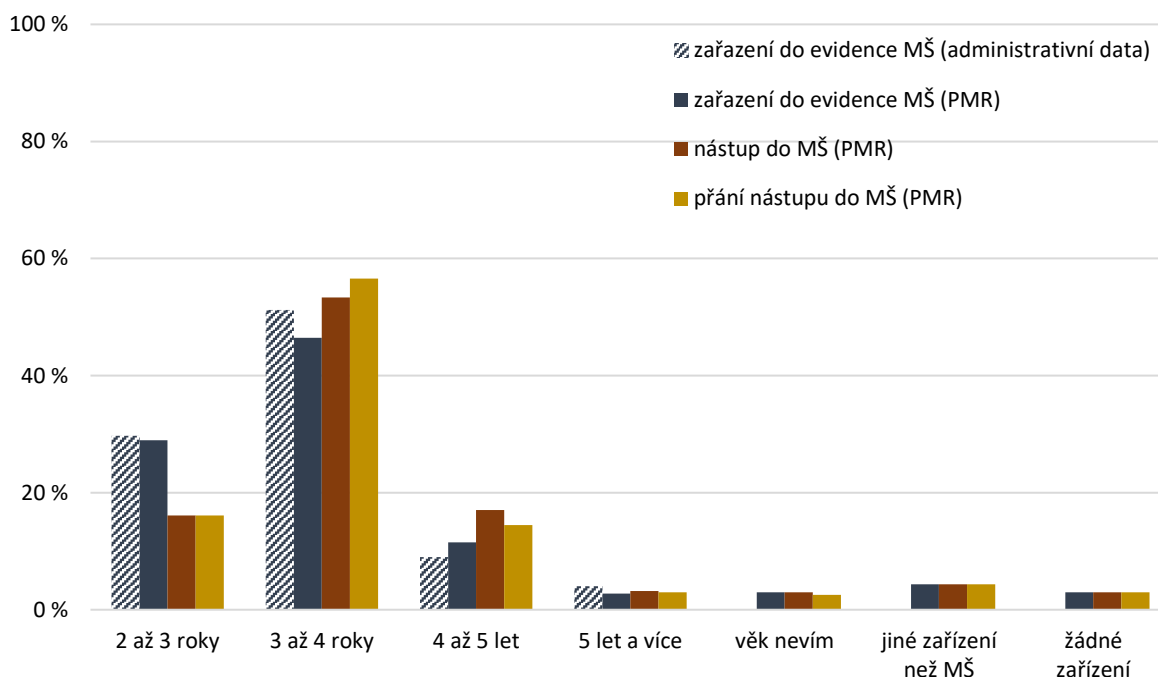
Shrneme-li tedy, do jaké míry jsou postoje a zkušenosti rodičů v souladu s reálným využíváním mateřských škol, tak jak je evidováno v administrativních datech, vidíme shodu ve všech sledovaných oblastech. Potvrdily se nižší podíly dvouletých dětí v mateřských školách ve velkých městech. Výsledky rovněž ukazují, byť v malé intenzitě, vyšší podíl dětí se začátkem evidence v MŠ až v pěti letech v regionech klastru B. Jak bude více popsáno v navazující kapitole, souhlasí i rozdílná zkušenost rodičů v různých regionech v otázce obsazenosti zařízení (překážky z důvodu kapacity) s tím, jak je deklarována v Rejstříku mateřských škol.

6 Od jakého věku dítě navštěvuje mateřskou školu: přání, zařazení do evidence, nástup

Umístění dítěte do mateřské školy v konkrétním věku je výslednicí rozhodnutí rodičů a kapacitních možností zvoleného zařízení. S výjimkou předškolních dětí, které mají docházku do MŠ povinnou, je zcela na rozhodnutí rodičů, v jakém věku dítě do mateřské školy zapíší. V Průzkumu mezi rodiči byl sledován věk, ve kterém si rodiče přáli nástup dítěte do zařízení, věk, od kterého bylo dítě do evidence MŠ zařazeno, a věk, ve kterém nakonec do MŠ skutečně nastoupilo. Data z PMR ukázala, že se v této otázce přání od skutečnosti leckdy liší.

Podíváme-li se do Průzkumu mezi rodiči na rozložení podle věku, od kterého jsou děti vedeny v evidenci MŠ, podle předpokladu v zásadě odpovídají údajům z administrativních zdrojů (Rejstříku škol a školských zařízení). Rozdíl necelých 5 p.b., o které jsou v případě zápisu dětí ve věku 3-4 let údaje z PMR nižší oproti administrativním údajům, je velmi pravděpodobně způsoben tím, že v PMR nebyly zjišťovány informace o věku dítěte při zápisu do církevních a soukromých mateřských škol, které jsou však v administrativních datech zahrnuty (ze všech dětí navštěvujících mateřskou školu jich 4 % navštěvují právě církevní, nebo soukromou MŠ).

Graf 5: Srovnání věkové struktury dětí podle věku zařazení do evidence v MŠ v administrativních datech a podle věku zařazení do evidence, reálného nástupu a přání nástupu dle PMR, v %



N = 435, děti starší 3 let, reprezentativní vzorek pro ČR (PMR)

Zdroj: Rejstřík škol a školských zařízení, MŠMT, Průzkum mezi rodiči (MPSV)

Přestože ve věku do 3 let je do MŠ zapsáno přibližně 30 % dětí, do zařízení jich nakonec v tomto věku nastoupí pouze přibližně polovina z nich.

V otázce zařazení do evidence, začátku docházky i přání, od kdy by dítě mělo do MŠ chodit, jednoznačně dominuje věk dokončených 3 let (před 4. narozeninami), viz graf 5 (téměř polovinu hodnot v této věkové skupině tvoří kategorie 3 roky přesně). Přibližně každé druhé dítě je do mateřské školy zapsáno ve věku dokončených 3 let (46 % údaj z PMR vs. 51 % údaj z Rejstříku),

skutečně jich v tomto věku nastoupí dokonce 53 %, a to z důvodu, že nastupují rovněž děti, které byly zapsány dříve. V dokončeném věku 4 let je do MŠ zapsáno (resp. nově zařazeno do evidence) přibližně 10 % dětí a reálně jich nastupuje 17 %. Podíl dětí, které jsou evidovány a skutečně nastoupí později je již téměř zanedbatelný.

Z dat PMR je tedy zřejmé, že mnoho dětí je do evidence mateřské školy zařazeno dříve, než do ní skutečně nastoupí, v některých případech dokonce dříve, než si jejich rodiče přejí, aby nastoupily. Tento jev je nejvýraznější u dětí ve věku do 3 let, nicméně k němu může docházet i ve starších věkových skupinách. Z individuálních dat PMR potom víme, že se tato situace týká přibližně poloviny všech dětí, a to i dětí starších 3 let.

6.1 Nesplnění věkové hranice dané zařízením

Podle výzkumu, na který odkazuje studie *Zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání před zahájením školní docházky* (Hůle a kol., 2015), zapisují přibližně 2/3 MŠ děti mladší tří let, do třetiny z nich však mohou děti reálně nastoupit až po dovršení tří let (viz také Analýza 2019). Jedním z cílů Průzkumu mezi rodiči bylo ověřit, jak často se s popsanou praxí setkávají sami rodiče. Do Průzkumu tedy byla vložena otázka, z jakého důvodu dítě nastoupilo později, než bylo zařazeno do evidence mateřské školy a rodiče měli možnost uvést „z důvodu nesplnění věkové hranice dané zařízením“. Otázka byla položena obecněji a nevztahovala se pouze k dětem mladším tří let. V této souvislosti je třeba mít na paměti, že převážná většina rodičů si přeje, aby jejich dítě nastoupilo až po dovršení tří let (cca 85 %). Uvedenou praxi, kdy je dítě v mateřské škole formálně zapsáno, ale fakticky ji může začít navštěvovat až po splnění věkové hranice dané zařízením, potvrdilo přibližně 10 %¹⁸ rodičů dětí, kteří již mají zkušenost se zápisem. Pro některé z nich to však nemusí být problém, protože věk skutečného nástupu dítěte do MŠ odpovídá jejich přání. Pokud mateřská škola uvedený přístup uplatňuje a zařazuje do evidence i mladší děti, kterým však umožní nástup až po dosažení stanovené věkové hranice, dělá tak plošně, a ve stejné situaci jsou tak všichni rodiče, kteří do této mateřské školy chtějí umístit dítě pod danou věkovou hranicí. Pokud by takových zařízení bylo v určitém regionu víc, může uvedená praxe ovlivnit reálné možnosti rodičů v celé oblasti.

6.2 Důvody odkladu nástupu oproti přání rodičů

V předchozích částech bylo nastíněno, že existuje rozdíl mezi zápisem a skutečným nástupem. Výsledky ukázaly, že mnoho dětí nastupuje později, než je zařazeno do evidence MŠ. V této části se zaměříme na to, jak se liší skutečný nástup dítěte do MŠ od původního přání rodičů. Souhrnně lze uvést, že přibližně 27 % všech dětí nastoupí do MŠ později, než si jejich rodiče přejí. Podle hlavního důvodu odloženého nástupu do MŠ lze děti rozdělit do tří skupin.

V jedné jsou ty, u nichž byl pozdější nástup způsoben důvody na straně MŠ, konkrétně nedostatečnou kapacitou mateřské školy, nebo jejími pravidly. Takových případů bylo 38 % ze všech odložených nástupů. Mezi důvody na straně MŠ jednoznačně převládá nutnost nástupu k začátku školního roku (22 % všech odložených nástupů), s nedostatečnou kapacitou zařízení se potýká 9 % dětí s odloženým nástupem a dalších 7 %¹⁹ nastoupilo později, než si rodiče přáli, z důvodu nesplnění věkové hranice, tabulka 8.

Druhou skupinu tvoří děti, které nastoupily později, než si rodiče původně přáli, z důvodů, které souvisí přímo s dítětem nebo s rozhodnutím rodičů, zde hovoříme o důvodech na straně rodiny (17 %). Ve většině těchto případů je nástup odložen kvůli tomu, že se o dítě nakonec stará rodič, další příbuzní, rodič nepracuje, je na rodičovské dovolené apod. (12 %). U části dětí rodiče nástup do MŠ odloží z důvodu nedostatečné zralosti či zdravotních problémů (4 %), tabulka 8.

¹⁸ Rozdíl mezi zařazením do evidence a skutečným nástupem.

¹⁹ V kapitole 6.1 je uvedeno 10 % rodičů se zkušeností s nesplněním věkové hranice, v některých případech to však odpovídá jejich přání. Oproti tomu 7 % z tabulky 8 odpovídá rodičům, u nichž je tato zkušenost v rozporu s přáním.

V první a druhé skupině rodiče dítě zapsali s předstihem, v souladu se svým přáním, nicméně k reálnému nástupu do MŠ nakonec došlo až později.

Třetí skupinu tvoří ti, kteří si sice přáli dřívější nástup, ale zápis dítěte do evidence MŠ i jeho faktický nástup proběhl později, např. jejich dítě mateřská škola v požadovaném termínu nepřijala, sami věděli o minimální šanci na přijetí, a proto se o zařazení do evidence ani nepokoušeli, nebo měli jiné osobní důvody. Takovou zkušenost má 41 % rodičů dětí, které nastoupily oproti přání později. Podrobnější členění podle konkrétních důvodů takového odkladu Průzkum neumožňuje.

Zbývajících 4 % rodičů mělo jiný, málo obvyklý důvod, případně důvod odloženého nástupu nedokázalo uvést.

Tabulka 8: Důvody odkladu nástupu do MŠ oproti přání rodičů, v %

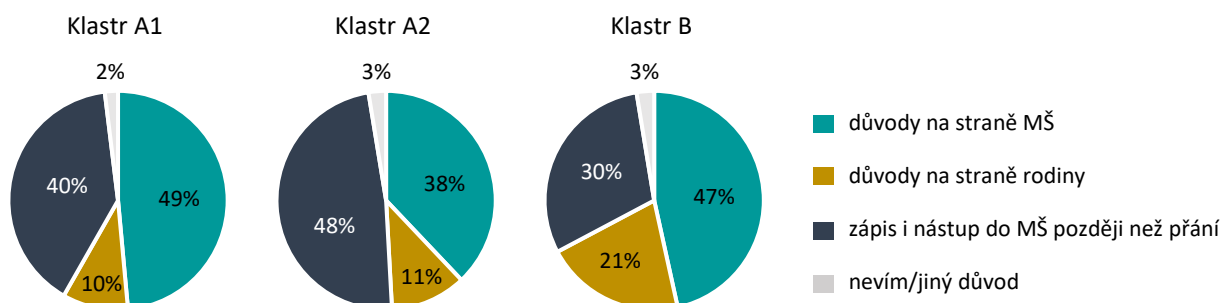
	Celkem	Podíl
důvody na straně MŠ	104	38 %
- nedostatečná kapacita zařízení	25	9 %
- nesplnění věkové hranice	20	7 %
- nástup k začátku školního roku	59	22 %
důvody na straně rodiny	46	17 %
- o dítě se stará rodič, příbuzní	34	12 %
- zralost/zdravotní stav dítěte	12	4 %
zápis i nástup do MŠ později než přání	111	41 %
jiný důvod/nevím	12	4 %
celkem	273	100 %

N = 273, děti s odkladem nástupu do MŠ oproti přání rodičů, reprezentativní vzorek pro ČR (PMR)

Zdroj: Průzkum mezi rodiči (MPSV)

V otázce důvodů pro odložené nástupy jsme se podívali rovněž na regionální rozdíly a porovnali jsme velká města (klastr A1), jejich okolí (klastr A2) a příhraniční oblasti převážně transformačních regionů (klastr B). Přestože, v souladu s celorepublikovými výsledky, převažují důvody na straně MŠ a zkušenost, kdy rodiče termín zápisu dítěte do MŠ navzdory svému přání odloží, zastoupení jednotlivých důvodů se mezi klastry liší. Podle očekávání jsou ve velkých městech (klastr A1) a jejich okolí (klastr A2) výrazně zastoupeny důvody na straně MŠ a zkušenost, že rodiče zápis i nástup dítěte oproti svému přání odloží (cca 50 % resp. 40 % a obráceně). Důvody na straně rodiny pak v těchto oblastech uvedl každý desátý rodič, jehož dítě nastoupilo později, než si přál. Mírně odlišná je oproti tomu situace v příhraničních oblastech transformačních regionů (klastr B), kde důvody na straně rodiny uvedl každý pátý rodič a je zde naopak nižší zastoupení případů, kdy rodič zápis i nástup navzdory svému přání odložil. (graf 6).

Graf 6: Hlavní důvody odkladu nástupu do MŠ oproti přání rodičů ve vymezených klastrech A1, A2 a B, v %



Klastr A1: N = 103, klastr A2: N = 116; klastr B: N = 116, děti s odkladem nástupu do MŠ oproti přání rodičů, navýšené vzorky pro specifické oblasti (PMR)

Zdroj: Průzkum mezi rodiči (MPSV)

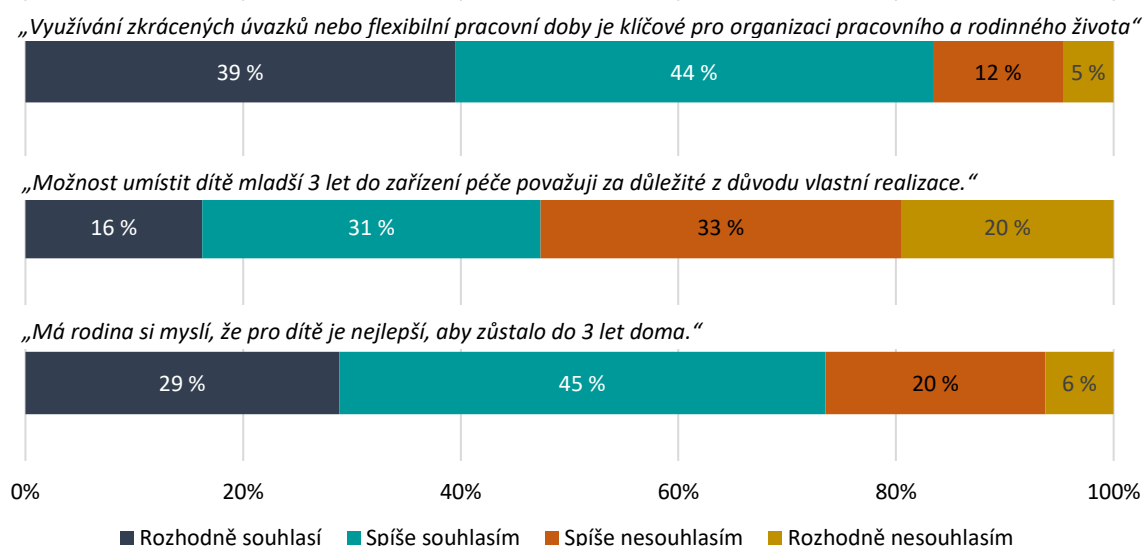
6.3 Péče o dítě a zkrácené úvazky

Úvahy rodičů o tom, kdy plánují dát své dítě do předškolního zařízení, jak dlouhou rodičovskou zvolí, a jak dlouho chtějí pobírat rodičovský příspěvek, jdou ve většině případů ruku v ruce s pracovními plány. Kapitola 6.2 je zpracována na základě údajů z PMR. Vždy, když se v kapitole zmiňují rodiče a jejich podíly, míní se výhradně rodiče, kteří byli dotazováni v rámci šetření PMR, jsou to tedy ti rodiče, kteří primárně pečují o předškolní dítě a pobírali rodičovský příspěvek. Odpovědi se nevztahují k rodičům předškolních dětí, kteří na dítě nepobírali rodičovský příspěvek.

Jak již bylo řečeno výše, naprostá většina rodičů, kteří převážně pečují o malé děti, preferuje výhradní rodičovskou péči až do 3 let věku dítěte (Höhne, Kuchařová, výsledky PMR). Takovou strategii jim umožňuje rovněž konstrukce rodičovského příspěvku a ochrana práce u zaměstnavatele, které jsou v České republice umožněny do 4, resp. do 3 let věku dítěte. Volba dlouhé rodičovské dovolené pravděpodobně souvisí s kulturou vysokého počtu hodin v zaměstnání a časového rozvrhu práce (Hašková). Podle statistických údajů patří Česká republika v rámci Evropské unie dlouhodobě k zemím s nejvyšším úhrnem týdenní pracovní doby na osobu a nejnižším podílem zkrácených úvazků (5,5 % ve srovnání se 17,2 % za EU27²⁰). Podle průzkumu mezi rodiči jsou přitom zkrácené úvazky klíčové pro organizaci pracovního a rodinného života – související tvrzení potvrdilo více než 80 % rodičů pečujících o předškolní dítě (graf 7), 39 % rodičů s tvrzením dokonce „rozhodně souhlasilo“.

Data zároveň ukázala, že téměř polovina rodičů (47 %) považuje umístění dítěte mladšího 3 let do předškolního zařízení za důležité z důvodu vlastní realizace (kontakt s lidmi, udržování profese), graf 7. Velmi nízký podíl dětí mladších 3 let v předškolních zařízeních tedy přibližně odpovídá podílu rodičů, kteří s uvedeným tvrzením rozhodně souhlasí. Pro doplnění kontextu považujeme za důležitou rovněž skutečnost, že téměř ¼ rodičů jsou obklopeni rodinou, která si myslí, že by dítě do 3 let mělo zůstat doma, graf 7.

Graf 7: Vyjádření souhlasu či nesouhlasu s nabídnutými tvrzeními souvisejícími s péčí o předškolní dítě, v %



N = 988/978/940, reprezentativní vzorek pro ČR (PMR)

Zdroj: Průzkum mezi rodiči (MPSV)

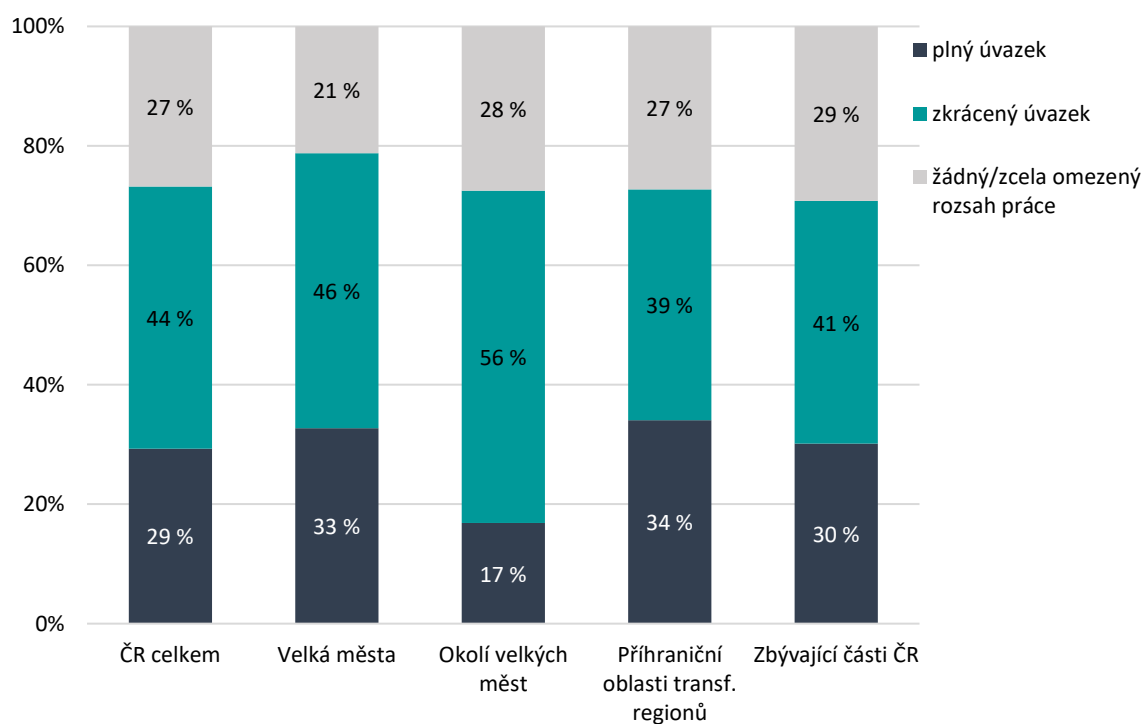
Podíváme-li se na pracovní uplatnění rodičů předškolních dětí (konkrétně dětí ve věku 1,5 až dokončených 5 let) optikou toho, jaký pracovní úvazek ve své situaci považují za optimální, pak

²⁰ Eurostat 2021, údaje za populaci ve věku 20-64 let.

vidíme, že v rámci celé ČR považuje plný úvazek za vhodný pouze necelá třetina rodičů, zkrácený úvazek by naopak vyhovoval 44 % z nich. Přibližně čtvrtina rodičů nechce pracovat vůbec, nebo zcela minimálně (graf 8). V otázce výše úvazku jsou znatelné rozdíly podle věku nejmladšího dítěte a také podle počtu nezaopatřených dětí, o které se rodič stará. Rodiče dětí ve věku 1,5 až 2 roky uvádí žádný nebo zkrácený úvazek častěji než rodiče dětí ve věku 2 až 3 roky. Lze také zobecnit, že čím více dětí rodič má, tím častěji považuje za optimální pracovat na zkrácený úvazek. Z dat dále vyplývá, že postoje rodičů v této otázce se napříč republikou liší. Nejvyšší podíl zkrácených úvazků by vyhovoval rodičům v okolí velkých měst (56 %), což pravděpodobně souvisí s časovou náročností dojíždění do zaměstnání. Zároveň v těchto regionech práce na plný úvazek vyhovuje pouze 17 % rodičů pečujících o předškolní dítě. Nejnižší podíl zkrácených úvazků by vyhovoval rodičům z krajových oblastí transformačních regionů, i zde však dosahuje téměř 40 %.

Data z průzkumu mezi rodiči potvrdila, že zkrácené úvazky jsou jednoznačně preferovaným modelem pracovního uplatnění v době, kdy rodič pečuje o dítě v předškolním věku. Jejich zcela minimální zastoupení tak může být jedním z hlavních důvodů, proč rodiče volí dlouhou rodičovskou dovolenou, která se dále promítá do nízkého podílu nejmladších dětí v předškolních zařízeních.

Graf 8: Optimální rozsah úvazku, postoj rodiče, který je/byl s dítětem na rodičovské dovolené ke dni šetření, v %



ČR: N = 1000, Velká města: N = 226, Okolí velkých měst: N = 160, Příhraniční oblasti transf. regionů: N = 176, Zbývající části ČR: N = 438

Zdroj: Průzkum mezi rodiči (MPSV)

7 Kapacita a využívání dětských skupin v regionálním pohledu

Dětské skupiny jsou po mateřských školách druhým nejčastějším typem zařízení péče o předškolní děti. Narozdíl od mateřských škol jsou však dětské skupiny určeny hlavně pro mladší děti, čemuž odpovídá také přístup k financování DS ze státního rozpočtu, kdy je nejvyšší možný příspěvek na dítě poskytován do věku tří let, resp. do srpna po třetích narozeninách dítěte²¹. Přestože je umožněno v dětských skupinách pobývat již dětem od 6 měsíců (od roku 2021, dříve dětem od 1 roku), věk, od kterého děti do DS obvykle nastupují, se pohybuje okolo dvou let (24 % dětí navštěvujících DS nastupuje před 2. narozeninami, 31 % ve věku 2-2,5 roku a 22 % ve věku 2,5-3 roky²²) a nejčastějším důvodem odchodu je právě přestup do mateřské školy. Dětské skupiny tak nejčastěji využívají rodiče, kteří mají zájem o časnější návrat na trh práce, a z důvodu reálné možnosti umístit dítě mladší tří let tak volí tuto variantu.

Ke dni 30. září 2020 bylo v ČR celkem 1 115 dětských skupin s celkovou deklarovanou kapacitou 14 856 míst²³. Vzhledem k tomu, že místa v DS bývají obvykle využívána ve sdíleném režimu, byl celkový počet dětí, které je k danému datu navštěvovaly, vyšší. S využitím postupu využitého v Analýze 2019²⁴ je počet dětí navštěvujících DS odhadnut na přibližně 19 300.

Dostupnost DS není v ČR rovnoměrná, narozdíl od mateřských škol obce nejsou povinny zřizovat dětské skupiny či v nich zajistit místa, a jejich zřízení se tak odvíjí od vlastní iniciativy firemních, veřejných či soukromých subjektů, které se řídí zejména poptávkou po tomto typu služby v daném místě. Dětské skupiny se tak v určitých regionech sdružují více, v jiných je jejich umístění spíše ojedinělé. Více než polovina DS (52 %) je provozována v Praze, Středočeském kraji a Jihomoravském kraji. Naopak v některých krajích jsou provozovány pouze jednotky nebo nižší desítky DS, např. kraj Karlovarský či Vysočina. Rozmístění DS v krajích je znázorněno v mapě 9.

Alespoň jedna dětská skupina byla k 30. září 2020 v provozu ve 353 obcích. Od roku 2018 se tak počet obcí, v nichž je dostupná služba DS, zvýšil o 79 (téměř 30 %) a k tomuto nárůstu došlo napříč velikostními skupinami obcí. Nové DS však vznikaly také v obcích, kde v minulosti již DS byla; kromě zvyšujícího se podílu obcí s DS se tak zároveň zvýšila i celková dostupnost DS (tabulka 9).

Tabulka 9: Přehled obcí s alespoň jednou DS k 30. září 2020, dle velikosti obce

Velikost obce	2020			2018		
	Počet DS	Počet obcí s DS	Podíl obcí s DS	Počet DS	Počet obcí s DS	Podíl obcí s DS
50 000+	528	18	100 %	427	18	100 %
10 000–49 999	266	89	80 %	210	81	72 %
5 000–9 999	93	65	45 %	64	47	32 %
2 000–4 999	103	68	15 %	77	53	12 %
1 000–1 999	45	39	5 %	27	20	3 %
do 999	80	74	2 %	56	55	1 %
Celkem	1115	353	6 %	861	274	4 %

Zdroj: MS 2014+, Evidence DS (MPSV)

²¹ Vzhledem k rozšířené praxi, kdy MŠ přijímají děti k začátku školního roku a zároveň přijímají pouze děti, kterým již byly 3 roky, vzniká prodleva mezi třetími narozeninami dítěte a zářím, kdy nastoupí do MŠ. Právě z tohoto důvodu byl jako krajní termín pro poskytování nejvyššího příspěvku ze státního rozpočtu na dítě v DS stanoven srpen po třetích narozeninách dítěte. Po tomto věku/datu je příspěvek poskytován v redukované výši.

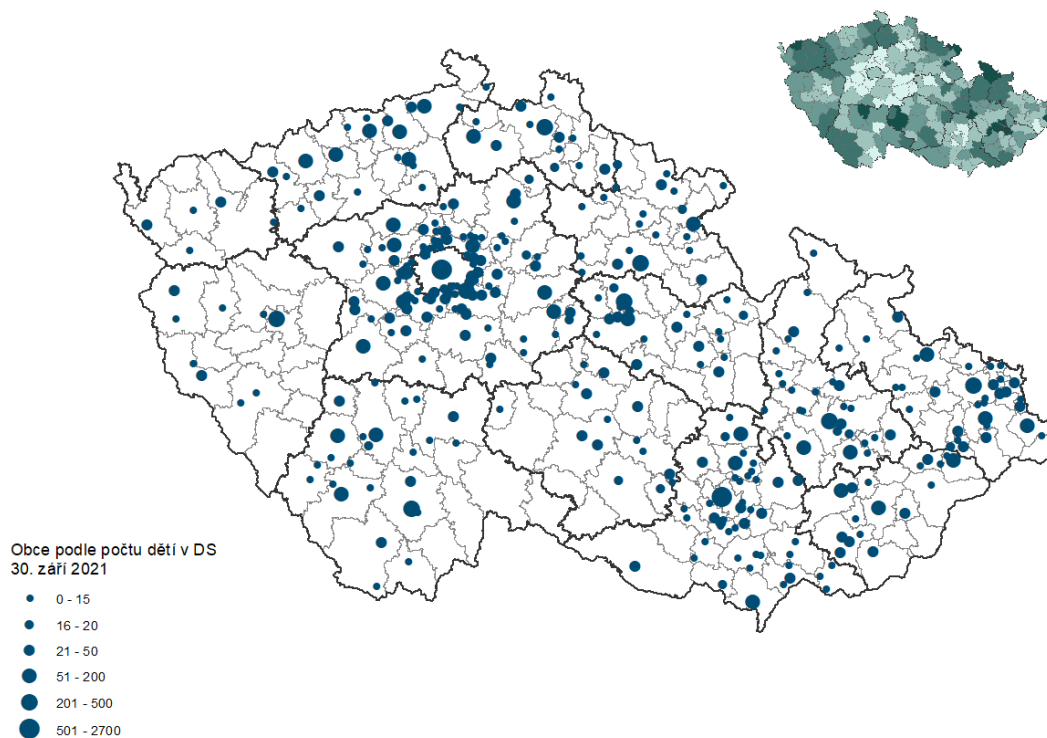
²² Vyhodnocení fungování dětských skupin: Zpráva z dotazníkového šetření mezi rodiči, Oddělení evaluací MPSV, 2021.

²³ Ke dni 21. 6. 2022 bylo v evidenci již 1277 dětských skupin s celkovou deklarovanou kapacitou 16 849 míst.

²⁴ Koeficient navýšení vychází z dat pro Evaluaci výzev 35 a 36 OPZ z července 2017. Porovnáním kapacity a počtu dětí navštěvujících DS vyplynulo, že na jedno deklarované místo připadá v průměru 1,3 dítěte.

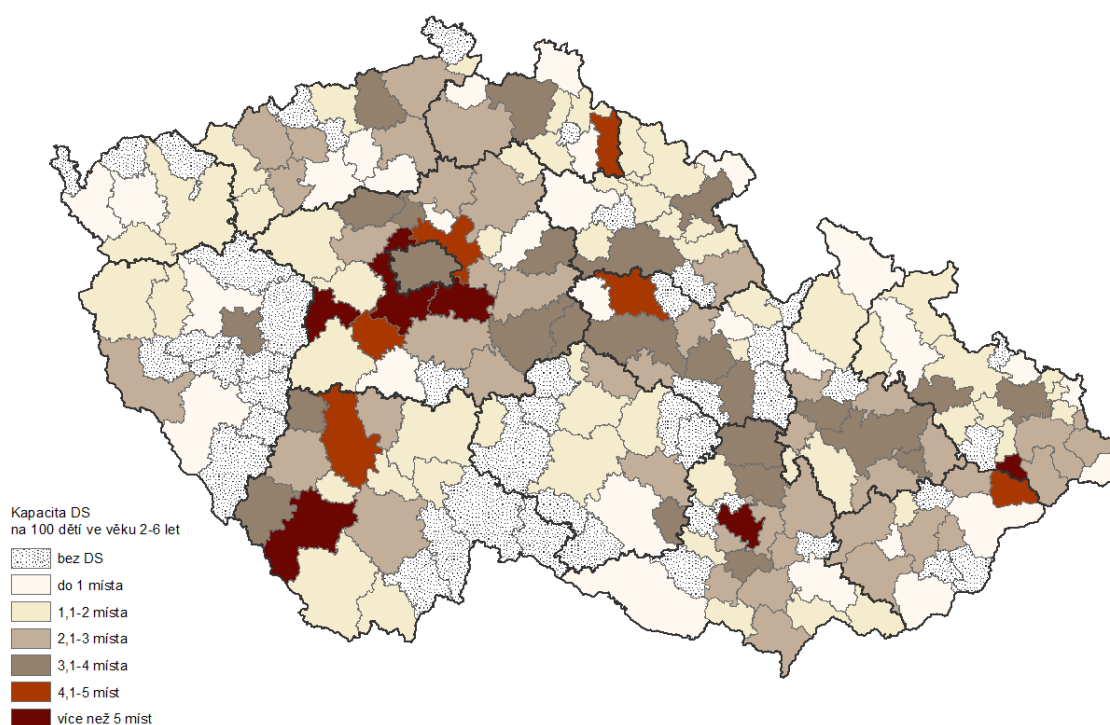
Podíváme-li se na detailní regionální rozložení dětských skupin i jejich kapacit (mapy 9 a 10), je zřejmé, že jejich rozmístění v zásadě odpovídá regionům s nižší volnou kapacitou mateřských škol. Jak je uvedeno v kapitole 4.3.4 „Kapacita mateřských škol v regionálním pohledu“, tyto regiony zároveň často vykazují vyšší populační přírůstek. Uvedený trend je vidět nejen v počtu DS a v počtu míst, která nabízí, ale také v kapacitě vztaheně k počtu dětí ve věku 2-6 let. Nejvyšší podíl míst v DS připadá na regiony ve Středočeském kraji, zejména v bezprostředním okolí Prahy (konkrétně SO ORP Říčany, Hořovice, Černošice a Brandýs nad Labem-Stará Boleslav), dále SO ORP Brno a Frenštát pod Radhoštěm. Všechny tyto SO ORP jsou zároveň charakteristické nízkou intenzitou evidencí v MŠ u dětí ve věku 2 roky a nízkou kapacitou MŠ.

Mapa 9: Rozmístění dětských skupin v obcích ČR, 2020 (ve výřezu pro srovnání mapa 10: Volná kapacita MŠ dle SO ORP)



Zdroj: MPSV – Evidence poskytovatelů služeb péče o děti v dětské skupině

Mapa 11: Celková kapacita DS dle SO ORP, počet míst na 100 dětí ve věku 2-6 let



Zdroj: MPSV – Evidence poskytovatelů služeb péče o děti v dětské skupině

Shrneme-li situaci v oblasti dětských skupin, pak je na základě administrativních dat zřejmé, že od roku 2018 došlo k poměrně výraznému nárůstu jejich počtu, služby DS zároveň přibývají i v nových obcích a v těch stávajících se zvyšuje jejich kapacita.

Regionální rozmístění do značné míry reflektuje situaci v oblasti kapacity mateřských škol. Jedním z vysvětlení by mohlo být, že mateřské školy nedokážou tak flexibilně reagovat na dynamický populační přírůstek v některých regionech, zejména velkých městech a jejich bezprostředním okolí.

8 Odhad využívané a potřebné kapacity zařízení péče o děti ve věku do 3 let

V následující části analýzy jsme se zaměřili na vyhodnocení reálně využívané a potřebné kapacity pro děti do 3 let. Vyhodnocení bylo zpracováno na základě administrativních dat za využití informací z PMR²⁵. Konkrétně byly vyhodnoceny odpovědi rodičů na otázky, v jakém věku chtěli dát dítě do mateřské školy, v jakém věku bylo dítě zařazeno do evidence MŠ a v jakém věku do MŠ nakonec skutečně nastoupilo. U dětí, které nastoupily později, než si rodiče přáli, jsme dále měli informaci o důvodech tohoto odloženého nástupu.

Pro zpracování této kapitoly jsme použili informace od rodičů dětí, kterým již byly 3 roky, a jejich rodiče tedy měli reálnou zkušenost s tím, zda jejich dítě bylo ve věku 2 let (tedy před 3. narozeninami) zařazeno do evidence MŠ či nikoliv, zda dítě do MŠ nastoupilo v souladu s jejich přáním, případně z jakého důvodu nastoupilo do MŠ později. Děti, kterým ve sledovaném okamžiku bylo přesně 36 měsíců, byly zařazeny do kategorie „po 3. narozeninách“. Výsledky Průzkumu byly dále vztaženy na populaci dětí ve věku 2 let²⁶. Na základě tohoto přepočtu odhadujeme, kolik dětí v jednom populačním ročníku danou zkušenost má.

Tabulka 10: Počet dětí podle věku, od kterého byly vedeny v evidenci MŠ a přání rodičů

	podíl	přepočet na děti ve věku 2 roky
Vedení v evidenci MŠ po 3. narozeninách, nebo vůbec	71 %	82 039
Skutečný nástup do MŠ byl v souladu s přáním rodičů	35 %	40 356
Skutečný nástup do MŠ byl později, než bylo přání rodičů, z nich	26 %	29 736
- přání rodičů bylo před třetími narozeninami	3 %	3 451
Neví, nemá v plánu	10 %	11 947
Vedení v evidenci MŠ před 3. narozeninami	29 %	33 453
Skutečný nástup do MŠ byl v souladu s přáním rodičů	20 %	23 364
Skutečný nástup do MŠ byl později, než bylo přání rodičů	9 %	10 089
Celkem	100 %	115 492

N = 435, reprezentativní vzorek pro ČR (PMR), děti starší 3 let

Zdroj: Průzkum mezi rodiči (MPSV)

Tabulka 11: Děti vedené v evidenci MŠ před 3. narozeninami, nástup a důvody odkladu, v %

	podíl	přepočet na děti ve věku 2 roky
Nástup v souladu s přáním rodičů	70 %	23 364
Nástup později než přání – důvody na straně MŠ *	18 %	6 107
Nástup později než přání – důvody na straně rodiny **	12 %	3 982
Celkem	100 %	33 453

N = 126, reprezentativní vzorek pro ČR (PMR), děti starší 3 let s evidencí v MŠ před 3. narozeninami

* Důvody na straně MŠ: nástup k začátku školního roku, nedostatečná kapacita zařízení, nesplnění věkové hranice

** Důvody na straně rodiny: o dítě se stará rodič, příbuzní, zralost/zdravotní stav dítěte, jiné

Zdroj: Průzkum mezi rodiči (MPSV)

²⁵ Data z PMR se v této kapitole vztahují pouze ke státním MŠ. Pro církevní a soukromé MŠ detailní údaj není k dispozici.

²⁶ Konkrétně jsme v tomto případě využili údaje o počtu dětí ve věku 2 roky k 1.9.2020 (viz kapitola 3.4).

Tabulka 12: Struktura rodičů podle věku dítěte při nástupu do práce a délky rod. dovolené a pobírání rod. příspěvku, v %

	nástup do práce	rodičovská dovolená*	rodičovský příspěvek
Do 3 let dítěte (0-35 měsíců)	20 %	17 %	14 %
3 roky a více*	47 %	82 %	82 %
Nevím, nemám v plánu	33 %	1 %	4 %
Celkem	100 %	100 %	100 %

N = 1000, reprezentativní vzorek pro ČR (PMR)

* Maximální délka rodičovské dovolené jsou 3 roky, zatímco rodičovský příspěvek je možné pobírat až do 4 let věku dítěte. V případě rodičovské dovolené tak kategorie „3 roky a více“ tak odpovídá výhradně 3 letům.

Zdroj: Průzkum mezi rodiči (MPSV)

Průzkum mezi rodiči potvrdil výše citované studie, a sice že většina rodičů v České republice preferuje pečovat o své dítě minimálně do jeho tří let. Návrat do práce před třetími narozeninami dítěte podle výsledků PMR realizuje či zvažuje pouze 20 % rodičů²⁷. Tomu odpovídá i doba čerpání rodičovské dovolené; před třetími narozeninami dítěte ji ukončilo (či plánuje ukončit) 17 % rodičů (tabulka 12). Data dále ukazují, že z rodičů, kteří chtějí začít pracovat v době, kdy dítěti budou 3 roky a více, jich přibližně polovina chce začít pracovat přesně v jeho třech letech, druhá polovina v době jeho dokončených tří let (tedy v průběhu čtvrtého roku), nebo dokonce později. Obdobné rozložení je i v případě čerpání rodičovského příspěvku. Uvedená zjištění platí nejen pro celou republiku, ale také pro jednotlivé samostatně sledované klastry. I přes shodný trend lze mezi klastry vyzorovat dílčí rozdíly v intenzitě jevu; ve velkých městech a jejich okolí a také v okrajových oblastech transformačních regionů je podíl rodičů majících zájem o časnější návrat do práce přibližně o 5 p.b. vyšší než ve zbývajících částech ČR. V případě velkých měst a jejich okolí lze pozorovat také vyšší zájem o kratší rodičovskou dovolenou; rozdíl oproti zbývajícím oblastem ČR je rovněž cca 5 p.b.

S těmito zjištěními do značné míry koresponduje i věk, ve kterém jsou děti evidovány v MŠ. Při detailním pohledu na zkušenost rodičů s tím, v jakém věku bylo jejich dítě zařazeno do evidence MŠ, vidíme, že naprostá většina dětí, 71 %, není v MŠ před 3. narozeninami evidována, viz tabulka 10. Předpokládali jsme, že u některých těchto dětí si rodiče přejí nástup před třetími narozeninami, ale mateřská škola je nepřijme, nebo se rodiče sami rozhodnou a o zařazení dítěte do evidence v tomto věku se ani nepokusí, protože např. vědí, že nemají šanci na přijetí např. z kapacitních důvodů. Taková situace sice není úplně běžná, přesto se podle našich odhadů ročně týká přibližně 3,5 tisíce dětí ve věku do 3 let (viz tabulka 10, řádek „přání rodičů bylo před třetími narozeninami“). Pro doplnění kontextu je třeba uvést, že zde vyčíslujeme problém pouze u dětí do 3 let, celkově, bez ohledu na věk dítěte se však problém pozdějšího nástupu oproti přání rodičů týká téměř 30 000 dětí (viz tabulka 10, 3. řádek).

Je tak možné, že někteří rodiče svá přání a strategie formují právě na základě své konkrétní znalosti o dostupnosti míst v MŠ v místě bydliště a zejména své vlastní možnosti pracovního uplatnění (viz kapitola 6.2 „Péče o dítě a zkrácené úvazky“).

Detailně jsme se dále zaměřili na děti, které jejich rodiče v MŠ evidovali před 3. narozeninami. Celkem je takových dětí 29 %, viz tabulka 10. Při přepočtu na modelový populační ročník tento podíl odpovídá počtu 33 453 dětí. Odhadnutý počet dětí, které jsou dle Průzkumu mezi rodiči přijaty do MŠ před třetími narozeninami tak v zásadě odpovídá administrativním údajům z Rejstříku, kde je v daném věku zapsáno 34 586 dětí.

U dětí, které byly do MŠ zapsány před 3. narozeninami, jsme se na věk jejich skutečného nástupu podívali též optikou toho, zda byl v souladu s přáním rodičů. Z dat PMR vyplývá, že v 70 % případů v souladu s přáním rodičů byl. Zbývajících 30 % dětí přijatých před 3. narozeninami nastupuje později, než si jejich rodiče přejí, konkrétně 18 % zapsaných dětí nastupuje později z důvodů na straně MŠ a 12 % z důvodů na straně rodiny, tabulka 11.

²⁷ Vztahuje se k rodiči, který na dítě čerpal rodičovskou dovolenou.

Podíváme-li se na konkrétní důvody, které rodiče uváděli jako důvody na straně MŠ, jsou jmenovány nedostatečná kapacita zařízení, povinnost nástupu k začátku školního roku a nesplnění věkové hranice dané zařízením. Nedostatečná kapacita zařízení je problém, který se mezi regiony ČR významně liší, týká se zejména velkých měst a jejich okolí, v mnoha regionech SO ORP však problém s nedostatečnou kapacitou na základě administrativních dat identifikován není (více v kapitole 4.3.4. „Kapacita mateřských škol v regionálním pohledu“). Povinnost nástupu k začátku školního roku a věková hranice daná zařízením jsou pak pravidla, která nemusí, ale mohou být uplatňována právě v důsledku nedostatečné kapacity. V takových případech lze uplatňování těchto pravidel rovněž očekávat v regionech s nedostatečnou kapacitou.

Celkem se, na základě přepočtu na dětskou populaci, odklad z důvodů na straně MŠ týká více než 6 tisíc dětí ve věku dokončených 2 let (viz tabulka 11). Při zohlednění předchozích zjištění předpokládáme, že většina z těchto 6 tisíc odložených nástupů se koncentruje v regionech ČR s nízkou kapacitou MŠ. Zároveň je třeba upozornit na to, že z hlediska vyčíslení problému se jedná o minimální odhad; vztahuje se výhradně k dětem ve věku dokončených 2 let a není zde zohledněn problém s odloženými nástupy z důvodů na straně MŠ, kterým čelí děti zapsané po třetích narozeninách. Reálný počet dětí s odloženými nástupy z důvodu na straně MŠ tedy bude vyšší.

Odklady z důvodů na straně rodiny jsou sice méně časté než odklady z důvodů na straně MŠ, stále se však podle našich odhadů ročně týkají bezmála 4 tisíc dětí ve věku dokončených 2 let (viz tabulka 11), které jsou zařazeny do evidence MŠ. Konkrétně se jedná o důvod, že rodiče nenastoupili do práce, jsou na další rodičovské dovolené nebo se o dítě stará příbuzný, poměrně četné jsou dále případy, kdy dítě není pro MŠ dostatečně zralé, nebo má zdravotní problémy. Na základě předchozího vyhodnocení důvodů odložených nástupů lze předpokládat častější výskyt odkladů z důvodů na straně rodiny v příhraničních regionech Ústeckého a Karlovarského kraje a v částech Moravskoslezského kraje (klastr B). Při porovnání s regionálním rozložením kapacity MŠ se tak jedná o regiony, v nichž není problém s nedostatečnou kapacitou MŠ, a tato místa, která jsou obsazena „pouze administrativně“ by tak neměla ovlivnit dostupnost míst v MŠ pro další děti. Stále je však potřeba počítat i s tím, že se odklady z důvodů na straně rodiny v určité míře vyskytují i v regionech s nedostatečnou kapacitou. Na rozdíl od důvodů na straně MŠ jsou odklady z důvodů na straně rodiny málo předvídatelné a při plánování kapacit s nimi lze počítat pouze obtížně.

Kromě dětí, které byly zapsány před třetími narozeninami a nastoupily ve vztahu k přání rodičů později, je potřeba počítat také s dětmi, jejichž rodiče si rovněž přáli nástup před třetími narozeninami, nicméně dítě bylo v MŠ evidováno až po nich, např. z důvodu, že je (mateřská škola nepřijala, nebo se rodiče sami rozhodli (viz výše).

Souhrnně lze tedy děti mladší tří let, které mají problém s umístěním do mateřské školy, sledovat ve dvou skupinách:

1. Děti, u nichž si rodiče přáli nástup před 3. narozeninami, ale do MŠ je zapsali až později
2. Děti zapsané před 3. narozeninami, nastoupily oproti přání později, důvody na straně MŠ

Po převedení na modelovou populaci je v prvně jmenované skupině přibližně 3,5 tisíce dětí, ve druhé skupině 6,1 tisíce dětí, celkem má tedy s umístěním do MŠ před třetími narozeninami problém přibližně 9,6 tisíce dětí, což odpovídá 8 % všech dětí v daném věku. Zahrneme-li zároveň děti, které do MŠ nenastoupí z důvodů na straně rodiny, mezi které patří také zralost a zdravotní stav dítěte, může se celkově jednat až o 13 tisíc dětí, které mají problém s nástupem do MŠ před třetími narozeninami.

8.1 Odhad potřebné kapacity ve vztahu k Analýze 2019

V původní Analýze (2019) byl mimo jiné proveden odhad potřebné kapacity zařízení pro děti v předškolním věku v ČR. Tento odhad byl učiněn na základě předpokladu, že podíl dětí mladších tří let v MŠ v regionech, u nichž není problém s nedostatečnou kapacitou mateřských škol, může sloužit jako benchmark úrovně zájmu rodičů o využívání zařízení pro děti mladší tří let i pro zbytek

republiky. Předpokládali jsme, že rodiče, kteří dítě do MŠ v tomto věku zapíší, si také přejí, aby zařízení navštěvovalo a do zařízení jej umístí. V předchozích kapitolách však bylo na základě údajů z Průzkumu mezi rodiči doloženo, že kromě toho, že většina rodičů neusiluje o umístění dítěte mladšího 3 let do mateřské školy ani do jiného předškolního zařízení, tak téměř polovina dětí, které jsou do MŠ před 3. narozeninami zapsány, v této době do MŠ nenastupuje a u více než 2/3 z nich to je v souladu s přáním jejich rodičů. Tato zjištění vrhají nové světlo na zápisy dvouletých dětí do mateřských škol, a podstatně tak ovlivňují odhad potřebné kapacity. Podíl zapsaných dětí oproti předpokladu nereflektuje skutečnou úroveň zájmu rodičů o umístění 3letého dítěte a je v tomto pohledu silně nadhodnocen.

8.2 Barcelonské cíle

Zajištění systému péče o děti je považováno za zásadní krok při úsilí o dosažení rovných příležitostí pro muže a ženy v přístupu k zaměstnání. V této souvislosti stanovila v roce 2008 Evropská rada cíle v oblasti poskytování péče o děti, které by měly členské státy EU dosáhnout. Podle Barcelonských cílů by měla být zajištěna místa pro předškolní péči v rozsahu pro 33 % dětí ve věku do 3 let a 90 % dětí ve věku od 3 let po zahájení povinné školní docházky.

8.3 Vyčíslení Barcelonských cílů pro děti ve věku do 3 let v České republice

Pro vyčíslení Barcelonských cílů se zde zaměříme výhradně na skupinu dětí do 3 let. Pro každé třetí z nich by mělo být zajištěno místo v předškolním zařízení. Vyčíslení Barcelonských cílů pro Českou republiku je uvedeno v tabulce 13. V této tabulce jsou rovněž uvedeny, resp. odhadnuty počty míst v MŠ a DS využívané dětmi ve věku do 3 let a následně vyčíslena naplněnost, resp. nenaplněnost Barcelonského cíle. Údaje v tabulce jsou sice vyčísleny na jednotky míst, přesto je potřeba hodnoty vnímat jako odhad, který má své limity. Zejména nelze přesně vymezit, která místa v zařízeních jsou určena právě pro děti do 3 let. Mateřské školy disponují celkovou kapacitou a záleží na počtu přihlášených dětí s přednostním právem na umístění a na rozhodnutí ředitele, kolik dětí mladších 3 let skutečně přijme. Obdobná situace je i v případě DS, které jsou sice určeny zejména pro mladší děti, ale v praxi je obvykle navštěvují rovněž děti starší. Počet míst pro děti do 3 let uvedený v tabulce u obou typů zařízení tak odpovídá počtu dětí které byly do MŠ, resp. DS přijaty ve věku do 3 let. Dalším limitem je heterogenní situace v jednotlivých regionech. V některých regionech tak může, nad rámec již zapsaných dětí do 3 let, existovat další volná kapacita mateřských škol, která by pro děti do 3 let mohla být využita. Odhad kapacity dostupné pro děti mladší 3 let dělaný na základě počtu dětí zapsaných v tomto věku je tedy pouze orientační a může být oproti reálnému stavu nadhodnocen i podhodnocen. Podle odhadu by bylo k naplnění Barcelonských cílů potřeba zajistit možnost předškolní péče pro přibližně 60 tisíc dětí ve věku do 3 let. Pokud by děti využívaly místa ve sdíleném režimu, tak jak je například běžné v dětských skupinách, byly by Barcelonské cíle naplněny při zajištění přibližně 46 tisíc nových míst.

Tabulka 13: Barcelonské cíle pro děti ve věku do 3 let a současný stav

ř.		Zdroj	Počet
1	Počet dětí ve věku 0-3 roky	ČSÚ, 2021	330 579
2	Barcelonské cíle	33 % z ř. 1	109 091
3	Děti zapsané do MŠ ve věku 0-3 roky	MŠMT, 2020	34 586
4	Děti zapsané do DS ve věku 0-3 roky	MPSV, 2020	14 475
5	Děti navštěvující MŠ ve věku 0-3 roky	PMR, MŠMT, 2021	18 358
6	Celkem dětí ve věku 0-3 roky zapsaných v MŠ nebo DS	ř. 3 + ř. 4	49 061
7	Podíl dětí ve věku 0-3 roky navštěvujících zařízení	SILC, 2020 (Eurostat)	4,8 %
8	Počet dětí ve věku 0-3 roky navštěvujících zařízení	PMR, MŠMT, Evidence DS, 2021*	18 358-32 833
9	Podíl dětí ve věku 0-3 roky navštěvujících zařízení	PMR, MŠMT, Evidence DS, 2021*	5,6 % - 9,9 %

* Do výpočtu odhadu na řádcích 8 a 9 byly zahrnuty děti, které podle PMR reálně navštěvují MŠ a DS. Vzhledem k tomu, že při využívání těchto služeb může docházet k překryvu, nelze vyčíslit přesný počet dětí, které zařízení využívají. Z uvedeného důvodu pracujeme s intervalem minimální a maximální hodnoty.

Rozsah předškolní péče, konkrétně počet dostupných i potřebných míst do značné míry souvisí s ochotou rodičů k návratu na trh práce. Na datech z Průzkumu mezi rodiči bylo potvrzeno, že mnoho rodičů preferuje v době, kdy pečuje o dítě v předškolním věku, pracovat na zkrácený úvazek. Velmi omezená dostupnost zkrácených úvazků tak může být jedním z hlavních důvodů, proč rodiče volí dlouhou rodičovskou dovolenou a nevyužívají předškolní zařízení. Pokusili jsme se tedy odhadnout, o kolik by se zvýšil počet dětí ve věku do 3 let v předškolních zařízeních za předpokladu, že by taková zařízení byla běžně a bez omezení dostupná a rodiče by zároveň měli možnost pracovat v rozsahu, který si sami přejí. V souladu s vymezením Barcelonských cílů je potenciál prezentován pro věkovou kategorii 0-3 roky. Odhad vychází z odpovědí na otázku „jakou výši úvazku považujete ve své situaci za optimální“ a je aplikován na počet dětí v daném věku, které nenavštěvují mateřskou školu ani dětskou skupinu.

Podle takového odhadu by bylo potřeba do zařízení umístit dalších přibližně 70 tisíc dětí, což při sdíleném využívání míst v dětských skupinách odpovídá přibližně 54 tisícům míst, tedy 4,5 tisícům dětských skupin. Stejně jako v případě vyčíslení Barcelonských cílů je i zde potřeba upozornit na skutečnost, že se jedná o odhad, který má své limity.

Tabulka 14: Odhad potenciálu potřebnosti míst pro děti ve věku do 3 let

		Zdroj	Počet
7	Potenciál práce na plný úvazek u rodičů dětí ve věku 0-3 roky*	PMR, 2021	26 400
8	Potenciál práce na zkrácený úvazek u rodičů dětí ve věku 0-3 roky*	PMR, 2021	43 600
9	Počet dětí nově využívajících zařízení, pokud by rodič pracoval	ř. 7 + ř. 8	70 000
10	Počet míst nově potřebné kapacity v DS**	ř. 9 úprava koeficientem	53 800

* Potenciál práce na plný, resp. zkrácený úvazek vychází z informace od rodičů, kteří jsou na rodičovské dovolené, jaký rozsah úvazku považují ve své momentální situaci za optimální. Informace jsou vztaženy k rodičům dětí v příslušném věku, kteří nemají dítě v MŠ ani DS.

** Koeficient = 1,3. Místa v dětských skupinách se mohou využívat ve sdíleném režimu, podle průběžných zjišťování využívá jedno místo kapacity DS v průměru 1,3 dítěte.

9 Závěr

V analýze dostupnosti zařízení péče pro děti v předškolním věku jsme se zaměřili na zmapování využívání a obsazenosti mateřských škol. Na jejich základě jsme se zaměřili na služby péče o děti zejména ve věku mladším tří let a potenciál chybějících míst, která by mohla být pokryta dětskými skupinami. Pro zodpovězení dílčích výzkumných otázek jsme využili také data z kvantitativního šetření Průzkum mezi rodiči, jehož výsledky jsme do analýzy integrovali.

Je třeba upozornit, že analýza se vztahuje k roku 2020, a vznikala ještě v době před vypuknutím války na Ukrajině a s ní souvisejícím příchodem statisíců uprchlíků, jejichž počet zásadně ovlivní využití kapacit nejen mateřských škol.

Kromě mnoha detailních zjištění, která jsou ve zprávě popsána, analýza poskytla 4 hlavní závěry.

1. Regionální rozdíly ve využívání mateřských škol v ČR

Na základě analýzy se vyprofilovaly 2 specifické typy regionů, které se od zbylých částí ČR liší. Z hlediska kapacit se jako problematická ukázala situace ve velkých městech a jejich okolí. Ta se potom druhotně promítá do nižších podílů dětí, které mohou mateřskou školu navštěvovat před 3. narozeninami. Tento typ regionů dobře ilustruje Praha a Středočeský kraj, v nichž je zároveň problém s kapacitou nejvýraznější. Nedostatečná kapacita mateřských škol se často projevuje v populačně rostoucích regionech, v nichž zároveň bývá mladší obyvatelstvo. Nedostatečnou kapacitu částečně kompenzují dětské skupiny, které jsou primárně určeny pro mladší děti a tomu je uzpůsoben i jejich provoz. Rozmístění dětských skupin do značné míry odpovídá oblastem, v nichž jsou kapacity mateřských škol poddimenzované.

Druhý specifický typ regionu jsou okrajové oblasti transformačních regionů, které jsou specifické podprůměrným podílem starších dětí v mateřských školách. Tato charakteristika není dána dostupností služeb, vypovídá spíše o specifických postojích rodičů a socioekonomické situaci v dané oblasti. Jako reprezentanti tohoto typu regionů dobře slouží např. Karlovarský kraj, Chebsko, Mostecko či Bruntálsko. Konkrétní důvody, proč v těchto oblastech rodiče posílají starší děti do mateřských škol méně často, se odhalit nepodařilo.

2. Strategie rodičů

Většina rodičů (přibližně 80 %) směřuje svůj návrat na pracovní trh ke třem rokům věku dítěte, stejný podíl rodičů také uvádí, že zkrácený úvazek či flexibilní forma práce jsou klíčové pro organizaci pracovního a rodinného života. Téměř polovina rodičů považuje ve své současné situaci zkrácený úvazek za optimální řešení. Je tak možné, že někteří rodiče svá přání a strategie v oblasti péče o děti formují právě na základě svých vlastních možností pracovního uplatnění a na základě toho, zda mají ve svém bydlišti možnost umístit dítě do předškolního zařízení. Velmi nízká dostupnost zkrácených úvazků tak může být jedním z hlavních důvodů, proč rodiče volí dlouhou rodičovskou dovolenou, což je patrné i z nízkého podílu nejmladších dětí v mateřských školách. Pokud by se dostupnost zkrácených úvazků zvýšila, a zvýšil se tím zájem rodičů o časnější využívání předškolních zařízení, je potřeba, aby na to byl systém předškolní péče připraven, a to nejen z hlediska dostupné kapacity, ale také z hlediska provozu, který musí vyhovovat potřebám péče o děti mladší 3 let. Tento účel mohou plnit zejména právě dětské skupiny, které jsou primárně určeny pro nejmenší děti.

I v otázce strategií rodičů jsou zřejmé regionální rozdíly. Ve velkých městech a jejich okolí ale také v okrajových oblastech transformačních regionů je vyšší podíl rodičů, kteří se chtějí do práce vracet dříve. Pozdější návrat do práce častěji volí rodiče ze zbývajících oblastí republiky.

3. Odložené nástupy

Mnoho dětí reálně nastupuje do mateřské školy až s několikaměsíčním odstupem od začátku evidence. Ačkoliv je v mateřské škole hlášeno 30 % dětí ve věku do 3 let, skutečně ji navštěvuje pouze 18 % dětí v tomto věku.

Celých 30 % dětí do 3 let nastupuje do mateřské školy později, než si jejich rodiče přejí. Ve 2/3 případů je důvodem nedostatečná kapacita nebo pravidla mateřské školy, v 1/3 případů jsou na vině okolnosti v rodině, nezralost dítěte, nebo jeho zdravotní stav. Nedostatečná kapacita a pravidla mateřské školy stojí, dle našeho odhadu, za odloženým nástupem u přibližně 6 tisíc dětí do 3 let a lze odhadnout, že většina z nich se koncentruje v regionech ČR s nízkou kapacitou mateřských škol. Odhad přibližně 6 tisíc dětí je minimalistický, vztahuje se výhradně k dětem ve věku dokončených 2 let a nejsou zde zohledněny odložené nástupy dětí zapsaných po třetích narozeninách. Skutečný počet dětí, které z uvedených důvodů nemohly mateřskou školu začít navštěvovat ve věku, od jakého si jejich rodiče přáli, bude tedy vyšší.

Okolnosti v rodině, nezralost dítěte, nebo jeho zdravotní stav způsobují dle našeho odhadu ročně 4 tisíce odložených nástupů dětí do 3 let. Výskyt těchto důvodů je častější v příhraničních oblastech Ústeckého a Karlovarského kraje a v částech Moravskoslezského kraje. Jedná se tak o regiony, v nichž není problém s nedostatečnou kapacitou MŠ. Skutečnost, že jsou v těchto regionech místa ve školce obsazena dětmi, které ji fakticky nenavštěvují, by tak v těchto regionech neměla výrazně ovlivnit dostupnost míst v mateřské škole pro další děti.

Kromě dětí, které byly zapsány před třetími narozeninami a nastoupily ve vztahu k přání rodičů později, je potřeba počítat také s dětmi, jejichž rodiče si rovněž přáli nástup před třetími narozeninami, nicméně dítě bylo zařazeno do evidence MŠ až po nich. Dle odhadu je takových dětí přibližně 3,5 tisíce.

Odložené nástupy se obecně týkají nejen dětí ve věku do 3 let, ale i starších. Odklady z důvodů kapacity či pravidel mateřské školy jsou celkově častější, ale trvají kratší dobu, odklady z důvodů rodinných, nezralosti nebo zdravotního stavu dítěte jsou celkově méně časté, trvají však obvykle déle.

Čím mladší dítě je, tím častěji je důvodem odkladu obsazenost, nebo pravidla mateřské školy. Čím starší dítě, tím častěji jsou důvody odkladu na straně rodiny. Nutnosti nastoupit k začátku školního roku čelí přibližně pětina dětí, které oproti přání rodičů nastoupí později.

4. Potenciál potřebné kapacity služeb péče o děti mladší 3 let

Závěry analýzy nelze jednoznačně použít k vyčíslení přesného počtu chybějících míst pro děti předškolního věku, nicméně lze poukázat na směr, kterým se vydat naplnit potenciál, který by mohl pomoci zlepšit České republice plnění Barcelonských cílů. Jak vyplývá ze srovnání zemí EU, více než 30 hodin formální péče dostávají děti mladší 3 let na úrovni zemí EU v 32,3 %, zatímco v ČR je to jen 4,8 %. (pozn. Např. na Slovensku jde o 4,8 % dětí. ČR je tak na předposledním místě před Rumunskem.)²⁸

Podle zpracovaného odhadu by bylo k naplnění Barcelonských cílů potřeba zajistit možnost předškolní péče pro přibližně 60 tisíc dětí ve věku do 3 let. Pokud by děti využívaly místa ve sdíleném režimu, tak jak je například běžné v dětských skupinách, byly by Barcelonské cíle naplněny při zajištění přibližně 46 tisíc nových míst.

Část chybějících míst by mohlo být naplněno pomocí dětí, jejichž rodiče si přáli umístit do mateřské školy před třetím rokem věku, ale fakticky do ní nastoupili až po třetím roce věku. Tyto tvoří skupinu až 13 tisíc dětí. Předpoklad dostatku nabídky alternativních služeb péče o děti mladší 3 let by

²⁸ Living conditions in Europe - childcare arrangements - Statistics Explained (europa.eu)

pomohl tyto děti umístit dle přání rodičů. Dětské skupiny jako kvalitní služba péče o děti však není primárně určena k sanování nedostatečné kapacity mateřských škol, i když rozmístění této služby defacto takové regiony kopíruje, ale jako dostupná alternativa pro umístění dětí zaměstnaných rodičů, zejména pro děti mladší 3 let.

Důležitým tématem v oblasti návratu rodičů předškolních dětí na trh práce je dostupnost zkrácených úvazků. Za předpokladu, že by zařízení péče o děti ve věku do 3 let byla běžně a bez omezení dostupná a rodiče by zároveň měli možnost pracovat v rozsahu, který si sami přejí, by bylo potřeba umístit dalších přibližně 70 tisíc dětí, což při sdíleném využívání míst v dětských skupinách odpovídá přibližně 54 tisícům míst.

10 Limity, doporučení a náměty na další výzkum

10.1 Limity

Analýza se vztahuje k roku 2020, a vznikala ještě v době před vypuknutím války na Ukrajině a s ní souvisejícím příchodem statisíců uprchlíků, jejichž počet zásadně ovlivní využití kapacit nejen mateřských škol. Největší počet uprchlíků směřuje do centrálních regionů s pracovními možnostmi, tedy tam, kde je celkově nižší kapacita mateřských škol.

Epidemie Covid-19 měla zásadní vliv na fungování všech zařízení péče o děti, a je tak možné, že strategie rodičů v oblasti návratu do zaměstnání a umístění zejména nejmladších dětí do institucí péče, mohly být nejistotou kolem epidemie ovlivněny. Výsledky analýzy je třeba vnímat v tomto kontextu.

Přestože nastavení výběrového souboru pro Průzkum mezi rodiči bylo koncipováno tak, aby na dostatečně velkém vzorku bylo možné vyhodnotit regionální rozdíly, v případě některých jevů, které jsou celkově málo početné, ani takto detailní vzorek neumožňoval podrobnou regionální analýzu. Tento limit se projevil například při vyhodnocení důvodů, proč rodiče nechtějí využívat mateřskou školu.

Analýza se nezabývá zájmem o umístění dítěte do jiného typu zařízení, než je mateřská škola. Toto rozhodnutí bylo opřeno o skutečnost, že mateřská škola je zcela dominantním typem zařízení pro děti starší 3 let, ostatní typy zařízení jsou v České republice provozovány pouze okrajově (druhé nejpočetnější dětské skupiny zajišťují přibližně 5 % kapacit). Vzhledem k tomu, že cca 80 % rodičů nechce začít pracovat před 3. narozeninami dítěte, týkají se úvahy o jiném typu zařízení malého podílu rodičů. Počet rodičů, kteří uvažují o jiném typu zařízení, byl ve vzorku šetření zastoupen zcela minimálně, a neumožňoval tak jakékoliv vyhodnocení.

10.2 Doporučení a náměty na další výzkum

Vliv zkrácených úvazků na využívání předškolních zařízení.

Dostupnost zkrácených úvazků, systémový projekt na odstranění administrativních a dalších bariér pro jejich zavádění.

Optimalizace využívání míst v mateřských školách, např. sdílená místa pro nejmenší děti, odstranění překážek pro nástup dítěte (povinný věk, nutnost nastoupit k začátku roku).

Analýza bariér pro větší dostupnost dětských skupin (zejm. finanční a místní dostupnost) a rozšíření jejich využití za účelem naplnění Barcelonských cílů.

Zavedení funkčního systému evidence dětí využívajících DS. Formát evidence individuálních údajů o dětech vč. data narození a data uzavření smlouvy lze považovat za dostatečný, jeho zásadním limitem je však dostupnost pouze pro děti, na které je pobírán státní příspěvek. Alternativou je systém sběr agregovaných dat k určitému okamžiku, tak jak je zaveden v případě mateřských škol.

11 Literatura a datové zdroje

Hašková, H., Křížková, A., Dudová, R., 2015: Ekonomické náklady mateřství, Gender a sociologie, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Höhne, S., 2017: Změny v čerpání rodičovského příspěvku v demografických souvislostech, Demografie, 2017, 59: 5–22

Kuchařová, V., 2012: Harmonizace rodiny a zaměstnání z hlediska národních a genderových rozdílů v ČR a SR – možnosti z pohledu rodičů malých dětí, FÓRUM sociální politiky

Pertold-Gebicka, B., 2018: Dopady reformy rodičovských příspěvků v roce 2008 na pracovní zařazení matek

ČSÚ, 2019-2021: Počet obyvatel v obcích ČR podle věku

MPSV: Evidence poskytovatelů služeb péče o děti v dětské skupině

MPSV, 2021: Vyhodnocení fungování dětských skupin: Zpráva z dotazníkového šetření mezi rodiči, Oddělení evaluací MPSV

MŠMT, 2020: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ

MŠMT, 2017: Informační materiál ke vzdělávání dětí od 2 do 3 let v mateřské škole

ppm factum, s.r.o., 2021: Průzkum mezi rodiči – strategie v oblasti předškolní péče